

De den ...

(24)

1394

Casa	R
Gab.	
Est.	
Tab.	13
N.º	2

R

13

2

M-10

CŌMENTARIVS

DE REBVS IN INDIA

APVD DIVM GESTIS

ANNO SALVTIS NOSTRAE

M. D. XLVI.

Iacobo Teuio Lusitano Autore.

A-9

CONIMBRICAE.

M. D. XLVIII.

COMMENTARIUS

DE REBUS IN INDIA

AB EO DIVO GREGORIO

ANNO SALVTIS NOSTRAE

M. D. XLVI

Jacobo Titio Lusitano

COMMITTIT

M. D. XLVII

Inuictissimo Lusitaniæ

ET ALGARBIORVM REGI

IOANNI III. AFRICO,

A Ethiopico, Arabico, Per-

sico, Indico, Iacobus Te-

uius perpetuam felici

tatem optat.

VM TE, REX INVICTIS-

sime, viderem, nō solū domi optimis
legibus & institutis regnum ornātē,
& foris iusto, ac pio bello fines pro-
pagantem, sed & priuatim tuos ciues
omni munificentiaē genere ad virtu-

tis studia excitantem, & ex omnibus vndiq; gētibus,
in suo quosq; genere præstantissimos, amplissimis
præmijs inuitantem, cæpi mecum cogitare, qua in
re potissimum, vel ciuibus meis prodesse, vel hoc tuū
sanctissimū institutum aliqua ex parte iuuare possē.
Cum interea commētarius rerum nuper in India ge-
starum mihi oblatus est: quem vbi perlegissem, existi-
maui me multis de causis operæ precium facturum, si
res quæ in eo continerentur latinis literis mandarē:
quæ tantæ ac tales sunt: vt non minus ex magnitudi-
ne admirationem, quam ex nouitate gratiam sint con-
secu-

secuturæ. Nam vt alia bella maiorum temporibus ge-
sta, aut numero copiarum, aut diuturnitate tempo-
ris maiora videri possunt: ita hoc, vel imperatorum
prudentia, vel militum virtute & tolerantia, vel peri-
culorum magnitudine, euentus varietate, nouorumq;
machinamentorum excogitatione, cum maximis cu-
iusuis æui bellis facile comparari potest. Iure etiam
suo exigere videntur propinqui mortuorum hoc ge-
nus solatijs: iure militum superstitum virtus hanc glo-
riæ mercedem: vt res ab ipsis prospere, ac fortiter
gestæ omnium si fieri posset linguis legerentur: om-
niq; posteritati ad virtutis æmulationem proponeren-
tur. Hæ mihi cum iustissimæ viderentur causæ susci-
piendi laboris: accessit præterea voluntas tua, cui ego
rem tam honestam imperanti non parere, prope ne-
fas existimauerim: atq; ideo faciendum putauim, vt
sub tuo potissimum nomine commentarius hic pro-
diret, vt quæ in rebus gerendis felicitas adfuit, eadē
commentario eisdem auspicijs emissio contingeret.
Quamquam alioqui quicumq; ex literis fructus pro-
uenit, iure optimo ad te pertinere videatur: qui Lusit-
anos tuos atea in hoc genere incultos, humaniorūq;
disciplinarum pene expertes, maximis tuis sumpti-
bus, summo studio ac diligentia excoli erudiriq; ius-
sisti. Nam ad hæc fere tempora, falsa illa persuasio
quorundam animos imbuerat, non solū laude dignū
non esse, scire literas: sed illas discere quodammodo
pro vitio habebatur. Tu primus ex mētibus nostro-
rum

rum hominum foedam hanc & perniciosam opinio-
nem, quæ iam alte radices egerat, euulsisti, qui iam
inde a felicissimis regni tui principiis Lutetiam om-
nium bonarum artium altricem optimæ cuiusq; indo-
lis quam plurimos selectos iuuenes, ad capiendum in-
genij cultum mittere curasti. Hoc fuit literarum in
Lusitania indies magis ac magis pullulantium semi-
narium, his veluti iactis fundamentis, nobilissimā
academiam, in qua a doctissimis hominibus omnes
disciplinæ suo pristino nitori restituuntur, Conim-
bricæ excitasti. Vidisti in tuis hominibus materiam
ad literas capessendas peropportunam, quæ præcep-
tis doctrinæ melior reddi posset. vidisti illos & inge-
rij acrimonia, & maturitate iudicij, & perferendorū
laborum constantia, si ars exercitatioq; accederet,
nihil non magnum præclarumq; præstaturos. Volu-
isti igitur, vt non solū rei militaris gloria, qua semper
nostri homines floruerunt, sed etiam literarū digni-
tate ciues tuos excellere, quibus vt nihil in rebus hu-
manis p̄stātius inuenitur, ita nihil tibi maius debere
possumus: cuius benignitate studioq; effectum est, vt
Lusitaniæ expulsa finibus barbaries exularet, totiusq;
humanitatis cultus pro illa retineretur. Scimus quan-
tus omnium disciplinarum amor sit tibi: quam propi-
tius, liberalisq; semp hominibus literatis fueris: quid
egeris, vt præclara literarum studia iam pene mortua
& conssepulta suscitares: vt non modo fortunis & cor-
poribus tuorum, verum etiam quod multo maius ac
dignius

dignius est: animis excolēdis prospiciendum putares.
Quo propter vt ante dixi: cum omnes qui vel tua
munificentia adiuti, vel tuis auspicijs excitati, aliquid
in literis promouerunt: suorum studiorum fructus
tibi debeant: hunc cōmentarium meorum veluti la-
borum primitias, tibi dedicandū censui: idem factu-
rus in vniuersa rerum Lusitanicarū historia, cum
primū per occupationes licebit: in quibus subeundis
quemadmodum tuam potius voluntatē quam aliorū
de me opinionem sum secutus: ita etiam libenter per-
feram, quoad tibi visum fuerit: nec vllum locum hu-
mitem vnquam existimabo, in quo me tibi gratifica-
ri posse intelligam: tuæq; potius voluntatis, quā meo-
rum cōmodorum rationem habebo. Vale Rex inui-
ctissime. Conimbricæ Calendis Martijs. M. D.
XLVIII.

AD EVNDEM INVICTISSIMUM

Regem de hoc cōmentario Georgius
Buchananus.

CVM tua sceptrā Asia gēs, Europæq; timeret:
Et tremere fasces terra Libyssa tuos:
Iamq; iugi patiens Indus: nec turpe putaret
A domino Ganges poscere iura Tago:
Inq; tuis Phœbus regnis oriensque cadensq;
Vix longum fesso conderet axe diem:
Et quæcunq; uago se circumuoluit olympo,
Luceret ratibus flamma ministra tuis:
Gaudebat tibi deuictus, sibi redditus orbis,
Nosse suos fines, iustitiamq; tuam.
Vna aberatq; oberatq; tuis Mors sæua triūphis,
Carpere uicttricem scilicet ausa manum.
Et comes huic tenebris nisa est obliuio cæcis
Fortia magnanimū condere facta ducum:
Donec Apollineis se Teuius induit armis:
Et spolia e uicta Morte superba tulit:
Victurisq; iubet chartis iuuenescere, uitæ
Prodiga pro patriæ pectora laude suæ:
Proq; æui paucis, quos Mors præciderat, annis
Reddit ab æterna posteritate decus.
Iure ergo inuictus Rex es: quando omnia uincens
Accessit titulis Mors quoq; uicta tuis.

IOANNIS COSTÆ AD
Lusitaniam, Carmen.

GRæcia Mæonio celebrata est carmine, quondā
Fortuna, ingenio, marte, opibusq; potens.
Aequa quod edomiti sit gloria finibus orbis,
Historiæ debet Martia Roma suæ.
Nec metuunt chartis cōmissa fidelibus æuum,
Quæ gessere Libes, Media, Persis, Arabs.
Deniq; gens nulla est, est si modo nomine digna,
Quæ non sit laudis vindice tuta suæ.
Tu sola ante omnes, o Lusitania felix,
Et tacita, & tenebris pene sepulta, iaces.
An quia materies deest laudibus, an quia fors est
Inuidæ uirtuti nec satis æqua tuæ.
Parua ne materies lustrati est gloria mundi,
Victaq; militibus terra, fretumq; tuis.
Hos capit intrepidos nouus orbis, territus hospes
Spectat, & Hesperio dat sua colla iugo.
Maior & inuidia est rerum mensura tuarum.
Cur ergo has laudes pagina nulla canit?
Nempe Deus celebrem te noluit esse, priusquam
Summa fores, summo rege, opibus, Sophia.
Sūt tria iam summa hæc, rex summus, gloria sūma,
Gentis & in studijs laus quoq; summa tuæ.
Additus his scriptor summus; cui tradita cura est,
Teuius, aut potius Liuius eloquio.
Gaude igitur felix o Lusitania, cum sint
Singula vix alijs, omnia summa tibi.

Commetarius de rebus

ALUSITANIS IN INDIA

apud Diu gestis. Anno salutis nostræ

M. D. XL. VI.

Iacobo Teuio Lusitano Autore.

Nno salutis no

stræ. M. D. XXXVIII.

Nonius Cūna prætor Lusitanus, in
dicis provincijs præerat: cū Baducus
rex Cambaia in portu Diu oppidi a

nauta Lusitano cæsus, meritas suæ perfidiæ poen- s luit.
ei successit in regnū sūmo populariū consensu nepos Ma
mūdus ānos duodeuiginti natus. Hunc præter uetus, et
hæreditariū in nos odium, & recentē ex regia cæde irā,
multa ad bellum incitabant: regnum inter illas gentes am-
plissimum: iuuentute, opibus, alijsq; rebus, quæ bellū uel in-
struūt, uel alunt florentissimū, maximi apparatus ab auū
culo relictī, frumentum in horreis in multos annos præpa-
ratum, pecuniæ magna uis in stipendium militum, armo-
rum, ac telorum omnis generis infinita prope multitudo.
Accedebant ad hæc belli tormēta, quæ domi parata ha-

a bebat

bebat, quinque maximi Basilisci (sic res nouas, & ante in-
 cognitas nouis, ac suis cuiusque gentis uocabulis nūcupare
 cogimur) Spallafati complures, mortariaque: e quibus unū
 præcipuæ magnitudinis à Rumeis aureorum ducatorum
 circiter sexaginta millibus emerat. innumeraque alia tor-
 mēta: Cameli, sphaera passamuri, cānones, ex ære ōnia:
 quorū nōnulla, cū Antonius Sylueira arcis Diensi præ-
 erat, ex nostris ceperāt. Iam societates, atque amicitiae cū
 propinquis regibus, ac populis aut renouatae, aut institu-
 tae: longinqui legationibus, pollicitationibus, ac pecunia
 sollicitati. Hæc cum iuuenis animum & ætate ferocem,
 & contumelia accēsum facile à quietis cōsilijs auertisset,
 accedebant principum quorundam adhortationes cōuitio
 interim propiores, quæ ægrum sua sponte animum inflā-
 marent. Quo tandem animo illum ferre oportere optimi
 auunculi necem indignissimam? tantum regem, in suo re-
 gno, ab exteris hominibus immaniter, fraudulēterque occi-
 sum? Cum grauissimæ cladis autoribus pacem, ac prope
 amicitiam esse: nec tam acerbā ipsam esse contumeliam quā
 pudendos eius autores: paucos piratas commercij simula-
 tione irrepssisse, qui nec externis auxilijs fidāt, nec a suis,
 alium pene orbem incolentibus, quicquā opis sperare pos-
 sint. Eos arcem capitibus ueterum incolarum imposuisse.
 unde uelut captiuis, ac uinctis seruitutem minantur. Quo-
 usque tandem hæc ferenda regi opulentissimo, in regno om-
 nibus.

nibus rebus ad bellum necessarijs instructissimo, unde maximas copias cogere posset, quibus non solū paucos istos latrones expellere, sed magnam orientis partem subigere, ac suo imperio posset adiungere? Lusitanos cum omnes vires exercitus in unū cōtulerunt, Garcia Noronna Indiæ pro rege, militū uix quinque millia expleſse. hac manu per exigua magnā Indiæ partē deuastarūt, nostris uidelicet discordijs, nō suis uiribus freti: cū Magores omnia seditionibus miscerent, ac perturbarent: per quos tū minime licuit istorū impetus propulsare. nūc rebus cōpositis, ac trāquillis, nec a Magoribus, alio ue hoste periculo imminente, non magno negotio nuper acceptā uindicare posse iniuriam: & atiquam gloriam à maioribus relictā, iam pene mortuam, & consepultam erigi, excitariq; posse: novos dominos regni finibus expelli, Dium, nobilissimam ciuitatem è manibus hostium liberari, arcemq; illam seruitutis domicilium aut recuperare, aut euerti. Magnū etiā momentum ad res nouādas attulit militum ueteranorum, & imperatorum autoritas, qui ab exteris gentibus spe præmiorū a Baducoillecti in aula uersabantur. Baducus enim cum secreta belli consilia diu in animo uersaret, & ex omnibus orientis regnīs si quem aut manu strenuum, aut consilio præstantem, aut rei militaris peritia eximium audisset, magnis ad se pollicitationibus accersebat. Conuenerāt igitur ad eum plurimi Rumei. Christi-

aniq; ueteris sacramenti, & religionis desertores, Abes-
 fines, Partagines, Arabesq;. Hi omnes belli, quæ spera-
 uerant præmia, in pace casura cernentes, quibuscunq; po-
 terant rationibus, nunc facilem uictoriam spondendo, nunc
 regis uires extollendo, magnifice de se, contempnim de ho-
 stibus loquentes, omnia permiscere, ac perturbare conabã-
 tur. Sed hos omnes autoritate, potentiaq; Coius Sofar
 homo Italus facile anteibat. Is Surratē, Ruinelemq;, &
 alias opulētissimas prouincias tenebat: multus ei rei mili-
 taris usus, multa peritia, idem imminetia primus uidere,
 præsentibus periculis obuiam ire, hostium explorare con-
 silia, suis in tempore præcauere, amicis atq; inimicis cum
 res posceret: iuxta comis, ac facilis, simulator, ac dissi-
 mulator: eoq; amicitiae conciliandæ mirus artifex: cum et
 humanitatē uultu præferret, & oratione, Iram, odiū
 uindictæ cupiditatem, occulta in animo haberet, quæ in
 tempore, maiore hostium detrimento ex inopinato expro-
 meret: suorum consiliorum adeo celator, ut sæpius euentu
 rerum, in ipsius oratione, aut alio quouis indicio prode-
 rētur: acta, promissa, fidem, iusiurandū ad suā omnia uti-
 litatem referre. is adeo regi se insinuarat, adolescentisq;
 animū adhuc simplicem ita sibi deuinxerat, ut prope unus
 secretiorum consiliorum esset conscius. Itaq; bellum pa-
 rati maxime idoneus is uisus est per quem quæ deesse ui-
 debantur ad copias ab auunculo relictas adijceret, &

Lusi-

Lusitanos consilium suum celaret. nec ille regis expecta-
 tionem de se se fellit: tantum enim pulueris sulfurei, tam
 in usum maiorum tormentorum, (quæ uulgo bōbardæ ap-
 pellantur) quam minorum, quæ sclopetæ dicuntur fieri
 iussit, quantum septem annis summo labore, ac diligētia
 multorum artificū opera parari poterat. Nulla ad litus
 Patani lapidicina fuit, nulla officina ferraria usq̃, quæ
 non globis lapideis, ac ferreis perstreperet. Bombarda-
 rios, Sagittariosq̃ Caninos, ac Maluares magno nume-
 ro habuit: arma, quibus corpora proteguntur, galeas,
 thoracas, loricas, aliaq̃ huius generis ad ea, quæ in arma-
 mentarijs erant, tanta copia adiecit, ut uetus apparatus
 præ hoc perexiguus uideretur. Galearum forma perso-
 næ instar caput, collum, totamq̃ faciem operit. Ade-
 rat etiam operarum uis ingens, ac singulorum uelut col-
 legiorum magistri, quicuniculis extruendis, castris metā-
 dis, & aggeribus protrudendis, ualloq̃ iaciendo operam
 nauarent: qui machinas, omne q̃ tormentorū genus fabri-
 carent, promouerent, statuerent, & in quem opus esset
 locum obuenterent. Tanti apparatus in unum locum con-
 tracti species oculis obiecta facile unius arcis expugna-
 tionem omnibus spondebat. Interea ne nostri, qui in Cam-
 baia per multiuersabantur, hæc in se comparari suspica-
 rentur, metus belli a rege Patani prætebatur: cum quo
 non sibi bene conuenire Mamundus simulabat. Itaq̃ ne-
 quando

quando ab eo ex improviso inuadi posset, hæc in præoptu habere, hos esse opulenti regis thesauros, arma quæ aurum magnorum regnorum uerius opes esse. Adeo quæ hæc simulatio processit, ut hostes quotidie expectari crederentur: nec id commentum à gentis moribus abhorrebat, cuius reges inter se perpetuo intestinis odijs dissident. Hic igitur rumor de rege Patani seminatus, & multorum sermone continuatus, omnem ex animis nostrorum suspicionem exemerat. & quo magis animi a cogitatione belli auerterentur, Coius Sofar, qui bonam temporis partem Surratæ agebat, prætorem, quem gubernatorem uulgo appellant, cæterosque, quos poterat Lusitanorum duces omni officiorum genere prosequeretur, sibique conciliabat: nostrisque omnibus plurima, nec obscura benivolentiæ signa ostendebat. Interea callidus, & subdolus animus hominis semper uelut in insidijs uigilabat, ut omnia nostrorum consilia explorata haberet, uires, opesque pernosceret. nec illum quicquam eorum latebat, quæ nosse sua interesse existimabat: qui arcibus præessent duces, quantum cuique militum, qui commeatus, quis armorum apparatus multos, seorsum, ac sæpe percontando perdidicit. nec id adeo difficile erat: quippe cum callidissimæ hostis amicitiae, ac beneuolentiæ obtentu ita simplicibus, et candidis nostrorum ingenijs obrepisset, ut nihil eum cellaret. eoque minus sibi ab eo præcauebant, quod pacem non minus ex usu terræ Cabaia, quam suo esse existimarent. Nec

me hi

me hic tenere possum, quin illarum gētium taciturnitatē,
 ac silentium uehementer admirer, ac laudē: a quibus nihil
 eorum extorqueri potest, quæ contineri, suppressiq; opor-
 tere arbitrātur. ac ne illa quidem produnt, quæ omnibus
 aperta, & cognita sunt. alijs tu quidem aut signis, aut cō-
 iecturis rē cognoscas oportet: ab illis nūquā quicquā pote-
 ris exculpere. quod illorum silentium utinam Christiani
 homines potius æmulentur, quam admirentur. Quis non
 monstri prope simile putet cum septimū iam annū bellū ap-
 parari sūmo studio, & ardore audierit, nec intanta diuer-
 sarū nationum colluue cōsilia belli unquā euulgata esse.
 Cæteris igitur ad ōnes belli usus satis, ut uidebatur, præ-
 paratis optimū uisum est, regum exterorū animos denuo
 tētare: missi passim legati, & ad eos potissimū reges, qui
 maritimæ oræ præsunt, in qua nostri arces, ac præsidia
 habent, regesq; non paucos uectigales: ad Breamalucum
 in Bassaimo (hic regi Cambaiæ paret) ad Breamalucū
 in Chaullo. ad Dialcanem in Goa: cæterosq; qui ad orā
 Maladari adiacent, literæ in hanc fere sententiam mis-
 sæ. Sibi Lusitanos hostes infestissimos in animo esse fini-
 bus suis expellere. ex uniuersa quoq; India minimo negotio
 extrudi posse, uelint modo officio suo non deesse. statim
 ubi rupta fœdera, bellumq; inchoatum audierint, singuli
 præsidia uicina aggrediātur, alienigenasq; paucos, qui
 aut occultis insidijs, aut bello nefario aliena occuparūt,
 undiq;

undiq; simul oppugnent: prætorem regis Lusitanie ubiq;
 simul circūstrepēte belli terrore, tot diuersis locis, tātoq;
 dissitis interuallo opem ferre non posse: eiusq; copias tā
 exiguas esse, ut diuisæ facile debilitari, frangiq; possint.
 orat, atq; obtestatur, ut tāta occasiōe arrepta fædisimū
 seruitutis iugū à ceruicibus excutiāt. quid enim non modo
 fædius, sed etiam miserius esse, quam tot uiros fortes, &
 qui perpetuo in summa libertate uixerint, paucis homini-
 bus exteris, quibus cum nec moribus, nec legibus, nec lin-
 gua conuenirent uectigales esse: & quod omnium esset in-
 dignissimum, nouas religiones, nouas ceremonias neglecto
 pristino numinis cultu inuehi? Cuius contemptum omnium
 rerum perturbatio necessario sequeretur. Apud hos re-
 ges, & si nonnihil literis profecturum se sperabat, non
 tamen in illorum auxilijs tantum spei ponebat, ut non &
 mediterraneos sollicitaret. Tantū nomē Lusitanum terro-
 ris barbaris facit. Hi reges hoc solo nomine nobis infēsi
 q; Christum colamus partim milite, partim pecunia eum
 iuuerunt. Præterea Coius sof ar in sinū Arabicū (uulgo
 angustias Mechæ uocant) ad propinquum quēdam suum
 magnam auri, & argenti uim, literasq; misit, uti turcas,
 Arabas, Abessines, ex Asabebo, Suaca, & Iuda,
 quæ prouinciæ intra sinum sunt, extra uero ex Adena,
 uicinisq; regnis fortissimum quemq; militē ad se mittendū
 curaret. quod ille summo studio, diligentiaq; non inuitus
 perfe

perfecit. Id robur exercitus fuit. at reges, qui orā ma-
 ris Indici tenēt, tamet si sua sponte a nobis deficere cupie-
 bant, literisq; regis Cambaiæ mouebantur, belli tamen
 alieni euentum expectare decreuerunt: amicos, inimicosq;
 pro fortuna partium habituri. Omnibus igitur rebus ad
 bellum compartais, Rex Cambaiæ Sofarem potissimū
 elegit, quē summæ rerum præficeret. nam præter opes in-
 gentes, summāq; rei militaris peritiam, in eo uno homine
 par tanto imperio administrando autoritas inesse uide-
 batur: ac nostrorum mores, & instituta optime crede-
 batur callere. Rex præterea non cessabat pollicita-
 tionibus animum hominis incendere: in præsentia se
 Diu illi ciuitatem opulentissimam dono dare: maiorem
 in futurum præmiorū spem facit, si nostros ex arce extur-
 baret. Sofar accepto imperio tormēta, cōmeatus, arma,
 cæteraq; belli instrumēta ī loca maxime idonea, nostrosq;
 præsidio propinqua contrahit, tirones ducibus externis,
 & ueteranis militibus exercēdos distribuit. Belli gerēdi
 principiū in hyemē differt: cuius initium sub illo cælo ad
 Cal. Aprilis est. hac enī ratiōe satis prouisū uidebatur
 ne a prætore nostro. qui Goæ (ea uelut indiæ regia est)
 plurimū habitat, ibiq; conuētus agit, auxilia mitterentur.
 Nam sex integris mensibus hybernīs mare tēpestatibus
 clausum non sine maximo periculo nauigatur: facile per id
 tēpus arcem expugnari posse credebatur. Arci tum præ-
 b erat

erat. Ioannes Mascarena Vir genere, factisq; clarus,
magno rei militaris usu: aderat & in periculis obeundis
animi magnitudo, & in præcauedis insidijs prouidentia,
& in militū animis tractandis prudentia, ut nullam bene
gerēdæ rei spē ex temeritate, aut segnitie ducis hostes sibi
promitterent. Sed uix ducentos tū milites habebat quorū
uirtuti non solū illius arcis, sed totius Indiæ defensio, sa
lusq; initebatur. Sofar ergo, quem nihil eorū quæ apud no
stros agerētur latebat, & si instante hyeme maturādum
uidebat, tamen ut eadem simulatione qua hætenus usus
fuerat, belli cōsilia quoad posset occultaret, literas bene
uolentiæ plenas in hanc fere sententiam ad Mascarenam
scribit. Dium sibi a rege Cambaiæ donatum. se eo breui
uenturum, eoq; libentius, quod bonam spem haberet, ami
citiā iam inceptam mutuis ex propinquo officijs arctius
coituram. sibi in animo esse ciuitatem alioqui nobilem, &
opulētam augere, amplificareq; rebus omnibus: uelle eam
munire commeatibus, & uiris fortibus: non quod de bello
quicquam cogitet: sed nunquam melius pacem conseruari,
quā belli instrumētis. orare ne secus de se cogitet si mun
regium magni æstimare uideatur. ex opulenta, celebriq;
ciuitate maiora emolumenta posse capi, quam ex inope,
& deserta. deniq; se, & quæcunq; chara haberet deuo
uere, omniaq; dira sibi imprecari, nisi regis Lusitanorum
causa, cuius maiestatis conseruandæ se studiosum asseue
rabat

rabat, mallet ciuitatem nobilitare, quam sua, se fælicē,
 ac beatum, cui nunc demum contigiſſet, quod tam diu, ac
 tantopere optauerat, ut eius conſuetudine libere frui poſ-
 ſet. Orare ne animum ſyncerum, ac beneuolum aſperne-
 tur. Bello igitur ut ipſi uidebatur, ſatis cōmode diſſimu-
 lato, magnam hominum turbam cōmeatus in urbem infer-
 re iubet. hos ſtatim ſecutus circiter finem menſis Martij
 præfectus aliquot cohortiū turchicarū. Is & ſi haud du-
 bia iam imminentiſ belli indicia palam erumperent, quoad
 poteſt tamen rem præclare diſſimulat, nuntijs literisq; ad
 Mascarennā uelut amicum miſſis. Ille, ut erat animi per-
 ſpicax, & ad omnes hoſtium conatus ſemper intētus, ſta-
 tim fraudem præſenſit. & quamquam maniſeſtis indicijs
 bellum apparari palā eſſet, tres exploratores, qui hoſtiū
 mores, & linguam callerent, in ea oppida dimiſit, in qui-
 bus rex fere uerſari ſolet, hi rebus diligēter inueſtigatis,
 hoſtiumq; conſilijs plæne exploratis, cum uiderent cur-
 ribus bellica tormenta, cæterumq; apparatus Inangen,
 Surratēq; inuehi, omnia militari tumultu pſtrepere, ōni
 ope bellum parari renuntiarunt. Quibus rebus excitatus
 Mascarenna non oſcitāter de ſumma rerum cogitandum
 ratus, iubet quā primū architectos omnes, fabroſq;, &
 Cæteros uarij generis opifices, qui uicina domicilia habe-
 bant, in arcem ingredi: omnia tabulata, tigna, trabes,
 malosq; nauīū ūtro ferri. Interea incūte Aprili alia mi-
 b ij litum

litum manus a Sofare missa in urbē ingreditur. is pacis simulandæ finis fuit. horum enim militum petulantia, & cōtumelijs omnis prorsus ex animis sublata est dubitatio. Iam Mascarenā rebus necessarijs pro temporis angustia prouiderat. rei frumentariæ in primis cura habita. Orizæ magnā copiam, nam ea loco panis Indi utuntur, aliosq; cōmeatus, quæcunq; deniq; arci tutandæ idonea uidebātur, quoad fieri potuit, diligēter cōparauit. Mercatoribusq; Lusitanis, qui uxores ibi duxerant, imperauit, uti quam quisq; posset maximā cōmeatuū uim in arcem aduehi curaret. Sterilitatem imminentem causabatur, periculosam utique præsidijs annonæ caritatem: ærarium regium iam exinanitū: æquum esse unumquemq; pro facultatibus priuata pecunia regem ad tempus iuuare: se id ipsum perlibenter facturum, mutuoq; accepta pecunia cōmeatus aucturum: quod ab omnibus sedulo, ac liberaliter prouisum est: nec tam liberaliter tamen, quam & frumentum, & carnes, piscesq; deficerent. Nam cū Dienses ciues intellexerunt aliunde coemi, comparariq; non posse, necessaria suppeditare recusarunt, circiter ducenti milites, ut diximus, in arce inuenti sunt, cæteri cum exoluendis stipendijs pecunia in ærario minime suppetere, in alias regiones passim dilapsi sunt. & hos qui remanserant, Mascarenna multis iam antea beneficijs deuinctos illa ueterum meritorum gratia potius, quam pecunia

cunia retinebat. Iam literas ad Ioānem Castrum Indiæ prætorem, & ad Bassaimi, & Chauli præfectos summa diligentia miserat: uti quamprimū auxilia mittēda curēt: rem, nisi breui subuentū sit, fore in maximo periculo. Rebus igitur pro præsentī copia quātum prouideri poterat, paratis, cum iam Sofar, cum reliquis copijs urbi appropinquaret, cum paucis illis præsidiarijs se ad bellum parat: quod in Sofaris aduentum modo dilatum uidebatur. Decima octaua Aprilis die Sofar ingenti multitudine stipatus, summa ciuium exultatione uelut triumphans Diu ingreditur. Aderat unā Rumican filius, quē machinis, tormentisq; bellicis rex præfecerat. Sequebatur præter militarem turbam, ingēs alia colluies, supra triginta millia hominum sine armis baiuli, & calones, ac rerum bellicarum uilioribus ministerijs tantum utiles. sed robur totius exercitus Turcæ erāt, quinque millia selectissimorum militum: e quibus quadringenti sclopetarij. Cū hīs copijs ubi Sofar in regiam uenit, Mascarenam arcis præfectum de aduentu suo certiore facit. eadē fere denunciari iubet, quæ antea literis mandauerat. Mascarenna uicissim, & si minime ignorabat, quo animo hæc dicerentur, temporī tamen seruiens, per Symonem Feum earum cōtrouersiarum iudicem, quæ de portorio oriūtur aduētum gratulatur, quē Sofar perhumaniter accepit, summā erga nostros bencvolentiam uultu, uerbisq; præferens,

rens, præfecto eum renuntiare iubet, se nihil magis habere in uotis, quam ut pax perpetua inter suos ciues, Lusitanosq; coalesceret, & conseruaretur id ut succedat ex sententia, magnum in eo momentum esse, si firma, rataq; permanerent, quæ inter regem, & Garciam Noronnam pro regem Indiæ cõuenerant: ibi diserte cautum esse, ut inter arcem, oppidumq; murus cõderetur: quæ res neutris damnoſa uideretur futura. hæc, ut mandata erant, renuntiata Mascarena ad concilium retulit, una omniũ sententia fuit, ne rumpendi fæderis occasionẽ præbuisse uiderentur, ut tabulas, quibus pacta, & conuenta contineantur, ad Sofarem mitterent: se omnibus quæ ibi cautæ essent perpetuo staturos: ac ne latum quidem unguem: ab his, quæ pepegerant recessuros. Ita regi suo placere ab eoque diligenter ipsis imperatum, ut omnia uti scripta essent adamussim seruari. si murus ille, uti cautum est procul ab arce ædificetur, se non modo eos nõ morari, sed quam possent opem laturos. uerum si ad eum locum ædificare pararet, à quo Emanuel Sousa cognomento Sepulveda illos iã antea opus aggressos deturbauerat, id se minime passuros. ad hunc nuntium homo animi impotens bene dissimulatum ad eum diem odium prodiit: tabulas minutim conserpit: Simonem Feum, qui eas attulerat, comprehendere iubet: duosq; milites Lusitanos, qui forte fortuna iuxta arcem inambulabat, arreptos in uincula coniicit. toto enim

enim superiore triduo mittendis uliro, citroq; nūtijs nihil aliud moliebatur, quā ut ex nostris q̄ plurimos pacis ostētatæ fiducia incauti⁹ agentes exciperet. quod nisi Mascarenā diu ante prouidisset, ea res in multorum uertisset perniciē. Pace igitur ut dictū est, a Sofare turbata, uiolatis q̄sæderibus, in oppidorepēte tumultus exoritur, ac trepidatio. ad arma ab omnibus partibus conclamatur. ductor quidam manipularum ē gente Braminum, (sunt qui Brachmanas putāt), cū expedita militū manu primus aduolat: sclopetisq; & omni missiliū genere in arcem iaculando aperte iam bellum exorditur. Fit maximus undiq; aliorum concursus. Sed antequam ad oppugnationem aggrediar, pauca de situ arcis prius dicenda uidentur. Ea in præaltæ rupis tenui uelut lingua procurrat: duabus partibus flumine, ac mari alluitur. Tertiam, quæ urbē spectat, fossa ingens, ac murus, septēq; turres modicis interuallis muniunt: quæ fere omnes a diuorum nominibus nuncupatæ sunt. In fluminis ostio medio fere alueo rupes prominet: ea quoq; a nostris imposita turri ita munita est, ut fauces amnis hostibus infestas, nostris tutas reddat. nam inter arcem, ac turrim nauibus nostris statio est: sed tum demū onerandis, aut exonerandis cōmoda, quam diu æstu non reciprocante mare tranquillum est, alterum præsidij latus mare habet uadosum, aut in certis gurgitibus præaltū, equiti, peditiq; & nauibus

iuxta

iuxta imperuium. Arcem igitur uel natura loci, uel muni-
 mentis undiq; tutam aggressi ab ea parte, quæ ad urbem
 uersa est, qua sola adiri poterat, oppugnare incipiunt: ea
 potissimū regione, qua ad oppidum Mahometanorum,
 quod illi Rumeu'n appellant, itur. Ibi enim tumulus loco
 cæteris magis edito, ad iactū fere sclopetæ assurgit, ex
 quo pars maior arcis apparet eo in loco, āno. 15. 46. uice si-
 mo primo Aprilis die, biduo ante eū diē in quē forte in-
 ciderat memoria, ac celebratio mortis Christi, ubi primū
 illuxit, magna nostrorū admiratione turris apparuit,
 noctis unius opus: lapidibus non calce, bitumine ue coa-
 gmentatis, sed temere in cumulum congestis, nisi quod
 maceriæ instar frontes exæquauerant, ingentes gossipij
 sarcinas pro pinnis obijciunt: quibus tecti, a tormentis no-
 strorum prope tuti erant. ab hac turri uelut arce altera
 nostram arcem maxime infestabant. præfectus uero Lu-
 sitanus quantum in re subita poterat, omnibus circūspe-
 ctis, turres suis tuendas distribuit ut quisq; fortitudine,
 ac prudētia præstabat, locis unde plus periculi erat, præ-
 ficit. Iacobæā turrin, quæ olim a Rumeis condita fuit,
 Ioanni Almeida, alteram ei propinquā Alfonso Bo-
 nifacio cōmittit: Thomæam turrin magnitudine, ac pul-
 chritudine cæteris magis conspicuam Ludouico Sousa
 tradit: eam uerò, quæ in sphæristerium prospicit Anto-
 nius Freirus tueri iussus. Georgianam quæ nouæ portæ
 iminent

imminet. Antonio Passannæ uetus propugnaculū, quod magnitudine cum eo quod ad portā rupis ædificatum est non est comparandū, Ioanni Vuicino. maius autem illud alterum propugnaculū Antonio Rodrico: qui fortiter, strenueq; dimicando ibi cecidit, credidit. Fernandū Caruallū turri, quæ in æstuario fluminis sita est, præesse iussit ei triginta milites dati. Turribus omnibus in hūc modū distributis, ac militibus in eas pro præsentī copia diuisis, reliquam manū sibi seruat uelut in subsidijis, cū qua quocūq; res posceret, ad repētina pericula occurreret. Verū antequā dimisit, præfectus paucis pro tēpore eos allocutus est. Se non illis ducem datum, sed Christum īmortalem, & omnipotentem deum. tanti ducis fiducia bene de uictoria sperandum esse, qui nullo milite, nullis armis, sed solo ipso nutu, non modo exercitum illum: sed omnes mortalium uires posset superare: omnes hac spe, fiduciaq; pugnare oportere, ut diuinitus sibi auxilia non putent defutura: Sese uero iam animo præsagire uictoriā, quam pro certa habeat. Quod autē sibi nonnulli forte persuadent commodius, & ad salutem tutius, id ego inquit, non modo foedum, & flagitiosum, sed longe omnium perniciosissimū reor. Quanto enim satius est gnauius, ac strenue dimicando gloriose occumbere, quam se turpiter dedēdo tormentis lacerari: crudilissimo, foedissimoq; mortis genere obtruncari? Id unum a uobis commilitones peto, ut & reli

gionis, cui nomen dedistis, & Lusitanorum gloria, & uestræ, maiorumq; uestrorum uirtutis uobis in mentē ueniat. Cum eo autem hoste rem esse cogitate, cui præter perpetuum Christiani nominis odium, nec fides sit in promissis, nec in uictoria modus, nec erga uictos ulla clementia. belli uero id genus esse, quod uiolat is fœderibus, cōtra omnis diuini, atq; humani iuris contēptores inuiti, ac multis, magnisq; iniurijs lacerati suscepimus: in quo uincere gloriosum, mori certa salus est, uinci, non minus perniciosum, quā turpe, ac dedecorosum. nolite per decum immortalem quæ maiores nostri uirtute, animiq; magnitudine obtinuerunt, ignauia, torporeq; de manibus amittere: uestramq; uitā, uel falsa spe salutis, uel turpi mortis formidine, in præsentem perniciē præcipitare. Hæc Mascarenna, tametsi capiti omnium imminere ultimū discrimen uidebat, præsentī animo locutus, primus ipse labores aggreditur: primus pericula obit: militis, & imperatoris uti res, tēpusq; postulabant, officio fungitur. Reliqui cōfirmatis animis ad ultima perferenda in sua quisq; præsidia abeunt: ac statim omnes operi accincti centones, ac sarcinas in summis turribus disponunt: terram accumulānt: plena etiam dolia iuter pinnas collocant: ut minore periculo in hostem iacularentur, se q; a sclopetarū ictibus facilius protegerēt: nondū enī maioribus tormētis certabatur. Postero autē die, q̄ illa turris, cuius supra mētionem

nem

nē fecimus ab hostibus ædificata est, alia ad orientē spectans, atq; item tertio die alia, opus incredibili celeritate confectum nostris apparuit. hæc leni in collem quendā cliuo ascendebant: eadem omnes materia, & muniendi genere, & forma extructæ: stationes, speculatoresq; ad eas custodiendas dispositi: qui & muros ferirēt, & arcem uerxarēt. Hoc opus, ut dixi, cæteraq; de nocte summa cura, ac labore expediebant: interdum autem ab opere cessabatur. nostri enim, si quem de die munientem, aut aliquid operis molientem conspicati erant, idoneis locis dispositi aut interimebant, aut male mulctatum dimittebant. Itaq; nox operi destinatur: diem uero cætera turba reficiēdis corporibus, milites oppugnationi dabant. & quo facilius nostrorum paucitatem multis simul obeundis fatigarent, pluribus simul locis inuadere statuunt. Erat in statione nauis Indica ingenti magnitudine, anchoris, retinaculisq; alligata. hæc omni bellico apparatu instruunt: turres in ea cōplures excitāt: amphoras, aliaq; uasa pice, ac sulphure plena, hastas, sagittasq; ignitas præparant: machināq; eo altitudinis erigūt, ut turrim, quā in mari sitā diximus, æquaret: ut cum æstus ex oceano relaberetur, potestatemq; nauigandi faceret, eam turri admouerēt, nostrosq; milites æquato iā certamine, igni, tormētisq; submouerēt, ac cōpugnaculis propellerent: ita facilem, peruiumq; sibi aduū fore, superante præsertim multitudine: quippe cū trigintā

solū turri tutā dā milites adhibitos scirēt: quos opprimere difficile nō esset: Atq; hac uia mari nostris ītercluso facile sibi de reliqua arce uictoriam promittebāt. Nostri cū ē sūmis turribus tātum huius machinæ molē crescere cernerēt, ad præfectū perferūt. is id quod erat facile cōijciens, duas Catures, ita enim leuia quædā nauigia appellant, quæ remis uelocissime agantur, parari iussit, Remigibus Guzuratibus uinctis, nec enim qui munus illud obirent alij aderant: uiginti milites Lusitanii impositi, Iacomo Lciteo oræ maritimæ circa Diū præfecto parere iussi. ac iam omni apparatu ad incendium faciendū comportato nocte intempesta soluunt, & flumen ingreSSI ita cursū moderantur, ut quam minimo remorum sono per silentium applicent. ignem in funiculis latentem, ne fulgor eos proderet, sub uola manus occultāt. nec tamen excubias fallere potuerunt. Nam Sofar cum præfecti nostri summā uigilantiam semper suspectam haberet, atq; omnia quæ in nostros machinaretur, in suorum perniciem uerti cerneret, neq; ullum tā occultum suum esse cōsiliū, cui non Mascarenna multo antea occurreret, ad omnes arcis aditus uigilias idoneis locis collocauerat. Nauis autē siue quia tam longe ab arce aberat, ut clam nostris ædificari posse existimaretur, siue quia nostros non putabat cōmissuros, ut pauci in tam manifestum periculum se cōijcerent, præsertim cum nulla ab illis ad eum excursio in-

munie

muniētes tentata esset, ut in tuto incustodita erat. Sofar igitur cum iam forte circumiret uigilias, primus Catures animaduertit, ac tintinabulo signum dari iubet: sclopetarūq; sonitu militem excitari. Ingens hominum multitudo undiq; accurrit magno passim tumultu, ac trepidatione: cum semisomnes, ac in tenebris sibi occurrentes nō intelligerent cui rei signū datum esset. uerum ubi nauiculas uiderunt, toto litore clamor oritur: passim discurrentes sclopetas exonerant: atq; omni missilium genere nostros petunt. nostri tanto uehementius festinare, remiges hortari, quanta maxima possunt celeritate per medios sclopetarum globos præsenti animo euadunt: & ad nauē, quæ non longe a regia in anchoris stabat, applicāt. Sulphuris amphoras, aliaq; incendiolorum fomenta ingerunt. ibi res inopinata omnium animos nouitate miraculi attortos pene consternauit. nauis enim cum summo omniū stupore contumax aduersus incendiū illæsa permansit. id inceptum ubi frustra uiderunt, se mutuo cohortati in nauē aliquot insiliūt: anchoralia incidunt: funes in Catures cōijciunt. ac remulco in id spaciū quod inter arcem ac turrim est, machinam pertrahunt. Ibi hostium inspicentium summo cum dolore, & indignatione eam comburunt. Tantus eius incensæ fulgor terra, mariq; late reluxit, ut per aliquot noctis horas, usum diei præberet. Hæc res hostibus spem omnē ademit maritimæ oppugnationis. in hoc
tam

numinis

tam audaci, ac prope temerario incepto si quando alias, manifesta uis apparuit. nam cum pauci per tantā hostiū multitudinem, ubi nullum incidere uanum telum posset, irent, ac redirent, unus tantum ē nostris leui, nec admodum periculoso uulnere sauciatus est: tribus igitur ut dictum est, turribus totidem noctibus ædificatis, magno conatu reliquum opus festinant: murum ab ipsis turribus ad mare usq; magni laboris opus producere conantur: gossi pī sarcinas, doliāq; terræ plena superimponunt: quibus te-
ctino strotuto ferire possent. Eius operis cōtinuādi magnam eis facultatem id præbuit, quod in arce pulueris sulphurei octoginta duntaxat doliola erant: quæ uix mensis unius spacio suffectura uidebantur, si largius ad omnia periculorum momenta puluere uterentur. itaq; milites moniti ut parce, moderateq; consumerent: & ad tempora magis necessaria quantum possent, reseruarent: propterea q̄ obsidionem sine ulla spe auxilij sex mensibus hybernis duraturam putabāt: quod per id tēpus, ut ante demonstratum est, mare crebris tempestatibus, ac uentorum uicinitatū propemodum sit innauigabile: terrestria autem nulla expectabantur auxilia, propter uiarum difficultates, & itinerum longitudinem. præterea reges, qui interiora Indiæ loca tenent, ob diuersum religionis cultum nomenq; Christianum nostros grauerit oderunt. itaq; adiutus copijs nostris intercudūt: & omnibus incōmodis per-
secuntur.

secuntur. Cum igitur omnium rerum ea difficultas esset, accessit præterea rumor ille passim diffusus, classē Turcharū cum maximis copijs in subsidium uenturam aut proximo mense Maio, aut ad summū, Septembri. hæ enim ex Arabico sinu in Indiam nauigantibus cōmodæ sunt tempestates. Itaq; ad hæc tam periculosa tēpora puluis reseruatur: nec in impediendo opere, nisi magnis benegerēdæ rei occasionibus consumitur. Nostri enim in id modo intenti erant, ut opus impedirent. nunc sclopetarum ictibus, tormentisq; molientes submouendo, nunc extructa di-ruendo. Sed nec hac ratione multum profici poterat: q̃ hostes superante multitudine, quæ deerant ædificarent, & diruta subito restituerēt. Huiusmodi oppugnationis uelut præludijs iam mensem Aprilem, bonamq; Maij partem contriuerant. Decima octaua eius mensis die septem nauigia subito apparent: quæ remis incitata recto cursu in arcē tendebant: illis hostes omnia tormenta opponunt: cursum quoad fieri potest impediunt: obsistentibus tamen nostris in arcem excipiuntur. his præerat Fernādus Castrus, filius natu minor Ioānis Castri Indiæ prætoris. hūc plures naues sequebātur: cæteræ uētorū ui, ac tēpestatibus disiectæ Bassaimū tenuerūt. Harū septē nauīū præfecti uiri excelsi loco nati, uirtuteq; insignes fuerūt: Iacobus Reinosus, Frāciscus Almeida, Petr^o Lopes. Iacobus Sylua. Antonius Cūna, & Georgius Vas-

Vasconsellus quem *prætor*, antequam de oppugnatione
arcis Diësis certior fieret, duabus nauibus oram mariti-
 mæ circūuehi & explorare iusserat. horum aduētus ma-
 gnā fiduciā ac prope certā uictoriæ spē præsidarijs fe-
 cit. Initur militū numer⁹. quadringēti, & quinquaginta in
 arce fuere: ōnes fere splendore nobilitatis illustres, multi
 equites, & qui in aula regia honestum locum obtinerent:
 omnes militaris disciplinæ periti, & sclopetis tractādīs
 egregie exercitati. hi in supplemētū per turre diuisi. ea
 quæ diui Io. uocatur, quæ omnium infirmissima turris est,
Fernando Castro cum milite selectissimo custodiēda tra-
 ditur. Cæteri ut præfecto uisum est, pro cuiusq; uirtute
 distributi. nec quemquā sui periculi respectus ad imperiū
 detractandum cōpulit. excubiæ intentissima cura factæ.
 singulis uigilijs quinquaginta milites, interim etiā plures
 excubabant. Hi assidue munitores iaculando infestabāt,
 nec ullum fere telum in tanta multitudine uanū cadebat.
 & quanquā, ut ex *Iuz* arcane captiuo postea cognitū est
 incerta illa per tenebras iaculatione magna, & prope
 incredibilis multitudo perierat, alijs assidue succedētib⁹
 opus crescebat. nec tam animū hostibus minuit aduētus no-
 strorum, quam pertinaciam auxit. Itaq; ad copias terre-
 stres multarum nauium classem adiiciunt, quæ orā ma-
 ritimā circumuectæ in aliquot naues longas incidunt, quæ
 a *Chaulo*, & *Bassaimo* cōmeatum in arcem comporta-
 bant.

bant. hæc una cum uectoribus interceptæ. Interea opera circa arcem confecta erāt. Murus per hortos præfecti ductus, quæ Iacobæa turris iminet, ad iactum sclopetæ ab arce distabat. Alter ex transuerso factus. hos muros ita ad arcem prope admouerant, ut nostrorum tormentorum ictus, quibus ex longinquo maior impetus, & uis est, non adeo multū illis officerent. Etiam omnis pugna prope ad manus uenerat: ne quæ quisquā aut hinc, aut illinc sine certa perniciæ se ostendebat. terra, mariquæ inter hos magnarum rerum conatus mensis Maius finitus est. Ineunte Iunio rex Cambaie cum nouo exercitu urbem ingreditur. Nostri, & ex hostium tumultu, & gaudio, & cōcursu numerosæ supra solitum multitudinis, id quod erat, suspicati sunt. Præfectus arcis Fernandum Caruallum, qui turrim quæ in mari sita est, tuebatur, nocte proxima exploratores emittere iubet, qui unum, aut alterum ex hostibus rapiant: e quibus, & noui gaudij causam, & cōsilia inimicorum scire posset. sex milites ad id electi, notæ fortitudinis, & audaciæ. ij in stationem uigilum proximam (ea quinquaginta hominū erat), impetu facto, unū ex his uisecum in turrim pertraxerunt: nonnullis ex suo numero amissis. Is & regis aduentum, ac belli gerendi consilia aperuit. Postridie nostri omni genere tormentorum, tubarum insuper sono quantum possunt, strepitum excitant: ac per nocturna colloquia militū inuicē probra iactantiū,

d (multi

(multi enim hostium diuturno cum nostris cōmercio Lusitanum sermonem callebāt) indicant, se regis excipiendi causa ea fecisse. eius aduentu se gaudere: ac nunc denique non cum hominū colluie, ignobiliq; turba rem sibi fore, quam hostem uocare puderet, sed cū rege, ac regio exercitu bellum legitimū, honestiorem uictoriam, ac praeda spem certiore. Illi contra nostris uincula, supplicia, ac omnia seruitutis dedecora minari. Hæc per noctē ultro citroq; iactata. ubi illuxit: in muro, quē per uallē e regiōe turris Iacobeæ duxerant, tres testudines ingentes apparuerunt, undiq; diligenter munitæ. in has basiliscos duos, spallafatum unum, & complura minora tormenta conuehunt: quæ per muros disposita ita uineis tegebantur, ut hostes uelut e tuto iaculantes, omnia nobis infesta facerēt. Thomæam potissimum, & Iacobeam turres, & quod inter eas muri erat, ita crebris atq; ingentibus globis feriunt, ut ad ictus moenium cum terribili sonitu editos, omnia statim ruitura uiderentur. Huic ergo parti Mascarenæ in primis succurrēdam ducens, accurrit: aliumq; interius murum uiginti pedes latum, ex ruinis ædificiorum quæ in arce erant, obijcit. has enim necessitates iam animo ante prospiciens, plurima in arce ædificia diruerat, ut lapides, aliamq; materiam ad omnes casus opportunā haberet. Præfectus ipse cum cohorte nobilium primi manum admovent: horum exemplum alij secuti continuatis nocte

nocte dieq; operibus, indefessis animis, ac corporibus sexto die opus perficiunt. Basiliscum unum, ac Leonē in Thomæa turri aduersus hostium castella obuertunt: omnesq; eorum conatus, quātum cōsilio prouideri poterat, frustrātur. Illi interea pertinaciter instare, muros concutere, ac pinnas detergere: & iam Thomæa turrim pene mediam diffiderant, magna nostrorum, qui intus erāt trepidatione, maiore etiam periculo: cum ad ea potissimum loca concursus fieret, quæ infirmiora uiderentur: & utriq; uelut signo dato, ad omnē ruinæ sonum aduolarent: ac pari pertinacia hi ruinas defendere, illi superare contenderent, ac alij aliorum opera nouo semper aliquo cōmento turbarent. Itaque cum nostri neminem hostium sine præsenti perniciē in muris consistere paterentur, tormenta sua in fenestras arcis, per quas nostri iaculabantur, collimant: eo consilio, ut bombardarios machinas onerantes opportunos ictibus haberent. & erant hostes ea iaculandi peritia, ut quodcunque signum animo destinaissent, facile ferirent. Erat ea tormentorum uis, & magnitudo, ut tabulata à nostris ad fenestras obiecta, perfringerent, fragmentisque passim disiectis, multos uulnerarent, nonnullos occiderent, nec quicquam tutum paterentur. Igitur cum nostri multimoda arte eluderent, atque inuicem eluderentur: multique circa tormenta, ac fortissimus fere quisque, uulnerarentur,

cōmodissimū iduisum est, ut puluerē, & globos Guzarates, Bragiq; nautæ imittererent, ignemq; admouerēt: milites uero ad magis necessaria tempora se reseruarent. Cū circa Thomæā res in hoc statu essēt, ne quid usquā nostris tutum sinerent aliam oppugnandi rationem ad Iacobæam turrin tentant. Ibi enim cum extrema pars muri paulo cæteris editior esset, mortarium ingenti magnitudine admouent, qui globū octo in orbem palmorum mittebat, ac paucis diebus triginta globi in turrin iacti sunt, maiore nostrorum terrore, quā dāno: quippe qui assidue ingentem molem omnium capitibus impendentem prospicerent, quæ solo pondere, non solum corpora, ubi incidisset, cōminueret, sed ædificiorum tecta perfringeret, ac fragmentis late uolitantibus omnia circuminfecta redderet. & quanquam toto eo tempore nemo uulneratus esset, nihilominus trepidabant: cum se casu magis, quā consilio incolumes uiderent. Huius mali unum remedium fuit æque fortuitum, q; Bombardarius, homo singulari in hoc genere peritia, temere emisso telo interemptus est. huic successit alius pari fortasse nocendi animo, ac uoluntate: arte tamē, ac fortuna dispari. nā globi omnes, quos in nostros destinauerat, in sua ipsorum castra cadebant. mortario itaq; illo carere maluerūt, quam in suam abuti perniciē: nibilo tamen remissior erat oppugnatio. tanta enim omnis generis tormentorum copia muros instruxerant, tātus artificum

tificum numerus tanta erat peritia, ut neminem nostrorū
 in muris consistere pateretur. Pulvis autem sulphureus
 quo utebantur, tam purus erat, tamq̃ subtilis, ut Canis
 hærens, quod tormēti mediocris genus est, terræ doliū trā
 smitteret. Cum dies iam complures in hac parte arcis op
 pugnanda frustra consumpti essent, de alijs oppugnādis
 turribus consilium ineunt. 13. Iunij dies agebatur, cum e re
 giōe turris, cui Antonius Freirus præerat, duo Castel
 la de nocte excitata, mane conspecta sunt. in his singuli
 Basilisci erant: extra uero in proximo mortarium ingēsꝑ
 aliorum uis tormentorū. Hæc omnia Diui Io. turrum spe
 ctabant: quæ, ut supra meminimus, omniū erat infirmissi
 ma, & loco, & structuræ genere: quippe ab alijs semota
 longius, & grauioribus saxis, nec optime coagmentatis
 ædificata: q̃ inter illam & Iacobæam muri erat, concu
 tere cæperunt. neq̃ alijs tamen locis cæptā oppugnatio
 nē omittunt. et ut nostrorum paucitatē pluribus simul præ
 lijs distinerēt, quatuor partibus simul aggrediuntur. accē
 debat hostiū animos Rex præsens, fortitudinis, atq̃ ig
 nauia spectator, ac testis. Nostri tātō undiq̃ circūfuso
 terrore, iam præsentis uitæ spem omnē proiecerant, & a
 lienato à periculis animo ad immortalitatis cogitationem
 toti se conuerterant: ac iam uitæ futuræ fructus animo
 percipientes, in extremū se discrimen parauerant. Vna
 res eos continebat, ne in præsentem se perniciē præcipita
 rent

rent, & arcem sua morte prodii hostibus uidebāt: ex cuius incolumitate, ac tutela, omnium qui in India erant, Christianorum salus pendeat: Itaq; cum hinc spes, hinc desperatio animos accenderet, tanto ardore utriusq; partis concursus est, tanta contentione certatum, ut omnia superiorum dierum praelia, omnis oppugnatio, cum hac comparata, leuis, ac segnis uideretur. Nullum illa die tormentum ociosum fuit. Mortarium, quod ad summum quater uno die exonerari solebat, septies in arcem globos misit. Pariq; utrinq; animorum contentione certatum est: nostris nullum momentum in aduentu regis esse, ostendere conantibus: illis in eius oculis iam de abitu cogitantis operam nauare cupientibus. Rex enim cum lentiorē sua spe, ac aliorum promissis, oppugnationē cerneret, nostrorumq; obstinatam ad moriendum pertinaciam: etiam timeret, ne quod maius facinus ex desperatione auderent, se in tutiorem locum recipere decreuerat. Principes etiam aulici, studiij, & amoris erga regem prætētū, suum occultātes metū, suadebant, uti rerum summæ consuleret. Nō enim esse prudentis regis officium tam periculosis praelijs interesse. exercitu amisso alium cogi, comparariq; posse. si quid regi accidisset, in eius salute non exercitū modo, sed uniuersum regnū periclitari. His, atq; alijs huiusmodi rex permotus, Iux arcanē in castris reliquit, cū Abessinum copijs, uirū, quem ut propter eximiā prudentiā in rebus

rebus gerendis plurimi faciebat, sic ob suauissimos mores,
& intimā familiaritatē in primis charum habebat. Itaq;
Madabā urbem amplissimā, ac totius regni caput, se re-
cepit: ut hinc militem, pecuniam, cōmeatum, ac cætera,
quæ usus belli postulat, suppeditaret. Iam hostes omīsa
spe arcis per uim capiendæ, operibus expugnare contē-
dunt: aggeres ita nostris muris admouent, ut tormenta no-
stris inutilia redderent. Ante Thomæam ad sclope-
tæ iactum, lapidum congestu, arborūq; ramis, magno
conatu turrin ædificant. quod opus, cum nostri impedire
non possent, in īmensam altitudinē breui excreuit: adeo,
ut arcē prope adæquaret. Ea res uelut oppressos coer-
cuit & a libero per arcem discursu maxime continuit.
Erat enim hæc omnium turrium longe fortissima: quā no-
stri a uirentibus arborū ramis Ramosam appellarunt.
Ab ea utrinq; muri brachia ad mare perducta. & iam
aliud immensū laboris opus dies, noctesq; intenti inchoa-
uerant, ut Iacobæam turrin, fossasq; eius muro, & ca-
stellis includerent. Mascarenā cum unum pugnandi ge-
nus uideret superesse in operibus impediendis, tormenta
in alium, atq; alium subinde locū trāsferebat, unde hostes
maxime infestari posse credebat. & quia, ut ante dictū
est, noctes in opere hostes consumeabant, ut nostros in tene-
bris facilius laterent. ferrea cādelabra, magnamq; uim
lampadum ingentium passim disponit: e quibus lumen
late

late refusum, & castra, & opera, & omnium hostium conatus ueluti interdium nostris ostendebat. hac ratione opus hactenus impediabatur, ut è baiulis, ac uilibus operis magna multitudo conficeretur. sed hac iactura hostes non magnopere mouebantur. abiecta enim, miseraq; illa mancipia nullo uitæ, mortisq; respectu fustibus propellebant: ac si remissius opus facere uiderentur, ferro plæruncq; sæuebant. illi tanquam pecora in medio trucidati, nostros, suosq; iuxta timebant: ac metu suppliciorum, & uitæ tædio plæruncq; se telis obijciebant. Inter hæc, mensis Iunius efluxerat: nostrosq; magis uires, quam animi defecerant. nullus præteribat dies, qui non paulatim exiguum manū carpendo imminueret. indigenæ uero, aliaq; seruitia, quibus in tormentis promouendis, ruinis murorū obstruēdis, aut cuniculis agēdis utebantur, pene ad unū perierant: aut ab hostibus cæsi, dum inter præliātes uersantur, aut morbis, quos ex continuato labore, ac perui-
gilijs contraxerant, consumpti. Turris cui Ant. Freirus præerat, itē altera, quæ Io. Almeida cōmissa fuerat, ut semper hostibus infestissimæ fuerunt, ita tum acerrime oppugnatae. Iam bombardarij longo belli usu, ac periculis sæpe obeundis audaciores fieri, & milites diu inter tormenta uersati Bombardariorū munus obire: cum omnium rerum copia abundarēt quarum apud nos summā esse sciebant inopiam, & superante multitudine integri
fessis

fessis assidue succederent, breui sperabant arcem aut
 cōditionibus dedi, aut ui expugnari posse. Iam muros ad
 fossam perduxerant: ac ē regione Thomææ turris in-
 gētes fauces patefecerant: quas ita supra texerant, ut
 per eas tuto fossas implerent. Iam ē turri diui Io. pinnas
 absterferant: nec materia suppetebat, unde nouæ fierēt.
 Ipsa uero turris ita undiq; labefactata erat, ut iam iā mi-
 lites oppressura uideretur: & ramosa hostium turris ōni
 bellico apparatu īstructa arcē æquabat. Aduersus hāc
 crescentem in dies perniciem Mascarenā iam animo pe-
 riculum prospiciens, non longe a sacris ædibus loco ma-
 ri uicino tumultum excitat, huic castellum imponit, ex ad-
 uerso turris ramosæ. Huc ingentē Basiliscum, qui fauces
 portus tuebatur, aliāq; magnā tormētōrū copiā trāssert:
 quibus ita ramosam turrin concussit, ut & ipsa sua ruina
 custodes oppresserit, magnāq; muri partē secū traxerit.
 sic multorum dierum opus, in quo maximam uictoriæ spem
 hostes posuerāt, breui præfectus ludificatus est. Hac spe
 ergo destitutis, una ratio supere sse uidebatur, ut fossas im-
 plerēt: & per ruinas in arcē ui erūperent. A Thomææ
 turre orsi, quæ maxime tormētis lacerata erat, castella
 frequentia muro, qui fossā cōtingebat īposita, alius murus
 uiginti pedes ab hoc distans, totidem in altitudinē surgēs
 eodē perducitur: inter hos, ex transuerso alios ædificant
 flexuoso circumactu, & uelut imperuios quosdā angipor-

tus: in quos si nostri irruptionem tentantes ingressi essent, deprehensi, errore uiarum circūuenirētur. ad oram fossæ vineæ frequentes maioribus trabibus factæ: superiniecti rami arborum, rubiq; ac terræ ingestu omnia solida ta, ut aduersus ingentia saxa, ignēq; tuta essent. Anterior pars asscribus tegebatur: qui ferreis clauis compacti, in tecti speciē, iectus a superiore loco eluderent. Superiniectum aduersus sclopetarum iectus multiplex cōduris finis corijs tegumentum. alia item ex tabulis structura ad oram fossæ acclinata: ut per tabulas in decliue prominentes saxa prouoluta, ultra mediam fossam suo impetu ferrentur. spatium uero inter tectum, atq; hoc tabulatū inferius, ita undiq; opertū erat, ut qui lapides in fossam mitterent, a nostris conspici nequirent. Ita undiq; satis prospectum uidebatur, ut operæ tutō cōmcarent. Nostri uero, cum nec erumpere ad opera deturbanda possent, quippe qui turribus uix tuendis sufficerēt: & tormētorū iam nullus esset usus: aliud cōmentisunt remedium. Erat inter duas turres, ad quas tum maxime pugnabatur, ad imam fossam in ipsa rupe, angusta quædam uelut crypta, lapidibus exterius in muri speciem obstructa, hanc nostri aperiuūt: militibusq; intromissis nocte, dieq; continuato labore, lapides in fossam missos abstrahūt: per manus traditos in arcem inferunt, hostibus nihil interea sentientibus, ut qui prospicere in fossam non auderēt, nostris sclopetarijs

petarijs ad omnia loca idonea dispositis: & aurium usum abstulerat strepitus materiae in fossam coniectae. Quatuor diebus, totidemque noctibus in hoc opere consumptis: cum alijs implentibus, alijs exhaurientibus fossam, mirarentur hostes cumulum non excrescere, plumbi libramento altitudinem fossae explorant: ac labores suos irritos, inanesque conatus Sofari referunt. Ea res uehementer hominis animum perturbauit: non tam, quod praesens consilium parum successisset, quam quod nihil se in posterum machinari posse speraret, quod Mascarenna non facile eluderet: neque fortitudine modo, & laborum patientia, sed consilio etiam se a Lusitanis uinci moleste ferebat. Itaque anxius animi, cum multa secum uersaret, neque quicquam eorum quae succurrebant, satis placeret, iam ingruentibus tenebris homines linguae nostrae peritos ad muros summittit, qui nostros ad praelium prouocarent: Enimuero mulierum more intra tecta conclusos solem, & puluerem pati non posse: uelut fractos delicijs, & gloriae militaris oblitos domi desidere: non ita maiores eorum, non nuper Antonium Sylueiram ducem fortissimum bellum gessisse, sed congregiando cum hoste: non in munimentis, sed in manibus spem uictoriae gessisse: neque se tamen id militum, sed ducis proprium dedecus credere: miserari se fortunam tot uirorum fortium, qui ab homine imbelli constricti, & uincti teneamur. suae etiam

fortis pigere, cui cum tali hoste res sit, è quo uicto nullam
 gloriam speret: uictus, si modouir a foemina uinci possit,
 in summo dedecore, & ignominia futurus esset. Hæc ab eo
 iactata, ut militem laudibus, ducē contumelia accēderet,
 ut se fortunæ committerēt. At Mascarēna satis gna-
 rus quo hæc pertinerent, & alioqui aduersus ambitionem
 satis firmus, cum nulla in eruptionibus spes esset, suos cō-
 tinebat: ne q̄ quicq̄ temere aggrediendum cēsebat, eo præ-
 sertim tempore, cum minima etiam peccata in summa per-
 niciē possēt cōijcere uniuersos. Hac spe destitutus Sofar
 omnesq̄ conatus suos frustra esse cernens, adeo excan-
 duit, ut præ animi impotētia in cōspectu exercitus lachry-
 mas non tenuerit: q̄ postea cōpertū est, ex literis Emma-
 nuelis Rodorici, qui tū Dij in uinculis erat: quas ad Io.
 Dabrum Chaulum misit. Eo tempore fossis implendis
 hostes intēti erāt. quæ res ut dixi, cum parum succederet:
 Sofar, id quod erat, ratus materiā a nostris subduci, ipse
 murum conscēdit, ut aditus nostrorum, per quos in fossam
 cōmearent, dispiceret. & cum intentis in fossam oculis,
 uelut cogitabundus in cubitum dextræ manus inniteretur,
 bombardæ globo nequaquam in spem tantæ rei missa, ca-
 pite cum dextra manu per fractis interficitur. Hic fuit
 Coij Sofaris exitus, magni profecto imperatoris, &
 cui præter diuturnū rei militaris usum, multæ, magnæq̄
 uirtutes & animi, & corporis adessēt: quas omnes praua
 quædam

quædam ambitio corruperat: ac non solum suæ religionis
desertorem, sed omnium Christianorū acerrimum hostē
fecerat. nostris præcipue hominibus, & si sedulo dissimu-
labat, infensus erat, quod eos maxime spei suæ obstare ui-
deret. Itaq; sæpe illā ex eo uocē auditam ferunt, fore ut
a Lusitanis occideretur. Ex repētina Sofaris cæde tan-
tus stupor omniū animos tenuit, ut toto postea triduo uix
sex sclopetæ in hostium castris auditæ fuerint: cū antea
ita assiduæ tormenta obstreperent, ut nec uocis, nec au-
rium pene usus esset. Cum interea uelut pactis utrinq; in-
ducijs ab oppugnatione cessaretur, nostriq; pro suo quisq;
ingenio eius rei causas coniectarent, ecce fugitiuus quidā
Bramin tam læti nuntij præmiū sperans, ad nostros ue-
nit: Sofarem narrat mortuum: in castris tumultuari: mili-
tum maiorem partē obsidionis diuturnitate fessam: duces
præterea animo cōcidere, q̄ omnia sua incepta eludi uide-
rent: eamq; nostrorum hominum esse patientiam, ut in
finem hyemis obsidionem facile protraherent: hæc cum
totis castris passim fremerent, se existimare breui disces-
suros: unum esse Rumicanem Sofaris filium, qui eos mo-
raretur. Hæc insperata lætitia animos nostrorum recre-
auerat, tanquam in præsentia defuncti periculis essent:
cum subito bellum longe uehementius exarsit. Rumican
enim Sofaris filius uiginti quinq; ānos natus, iam a pue-
ritia Christiani nominis odio imbutus, domestica insuper
cala-

calamitate accensus omni arte retinere exercitum contendit, ac principio cum palam reluctando se nihil acturum speraret, obsecundando paulatim impetum illum, & consternationem sedat literas a rege expestandas suadet: neque integris uiribus, ac saluo exercitu committendū ut potius fugisse, quam discessisse uideatur. Interea ut quisque autoritate apud uulgus pollebat, eorum seorsum animos tentare: Interim apud singulos opportuna tēpori dicere: interdum se circulis inserere, ac multitudinis animos omni arte tractare: patrem quidem suum magnum ducem, ac fortem uirū fuisse, sed unum tamē hominē: ex cuius uita, aut morte nō modo eius exercitus, & regni Cābaia, sed totius prope orientis spes pēdere, uniuersis quidem turpe, tot uero ducibus, qui in exercitu supereſſent, etiam contumeliosum. nec ferendum, ut tot annorum apparatus, tot mensium opera, hostibus timidissimis, ac sua iam confessione uictis sint ludibrio. Eo enī iam redactos, ut neque progredi ad conferendam manum audeant: neque latebris se diutius protegere possint. quicquid erat periculi iam exhaustum: gloriam uero perfecti belli supereſſe. Itaque si quādo alias, nūc accerrime contendendum, ne eam e manibus dimittant. cādemque sui ducis, & commilitonum ulciscantur: de manu sui contemptum in posterum: & libertatem a maioribus relictam posteris suis relinquant. His, ac talibus sepe audiendis cōfirmati militum animi: Rumicanem in locū

in locum demortui patris ducem creant: ac literas opportune à rege accipiunt, quibus iubebat multo acrius oppugnationi insistere: neque pecuniam, neque comestum defuturum: se propediem novum militem in supplementum exercitus missurum: prerogativam suffragii militaris de Rnmicane confirmat. Igitur magno militum studio celebratis exequiis Sofaris, maiorem quam unquam antea contentione ad opus reditum Diruta restituant: intermissa continuant: et si qua deesse videbantur, adiiciunt. Aduersus eam par em muri, quam maxime labefactauerant, frequentiora fiunt castella: ut invicem sibi auxilio facilius esse possent, et pluribus tormentis murum citius diruant. Aduersus haec, in turri Divi Ioannis duo Cameli oppositi, qui extraverso opera, quae ad Thomaeam fiebant deturbarent. Eo enim tota vis hostium incubuit: ac ruinis turris Ramosae duo castella erigunt. Eo comportati duo Basilisci, duo cameli, tres sphaerae. et iam his tormentis, quae in turre Divi Io. erant. omnem ad nocendum viam obsepserant: et turri cui An. frater praeerat, propemodum totam diruerant: fossasque circa Thomaeam assidue implebant. nostrorum vero militum caesi non pauci: Caeteri aut vulnerati, aut morbis ex assidua fatigatione continuati laboris languidi, vix arma ferre posse. praefectus tot malis undique circumventus unam tuendam arcis spem habebat, si auxilia a praetore accepisset. Itaque adeum scribit, quanta in difficultate versetur. Quantaque celeritate

celeritate opus esset. & ne forte, quia prætor longius
aberat, idserum auxilium rebus perditis superueniret, li-
teras ad præfectos præsidiorum in Bassaimo, Chaulo,
cæterisque maritimis oppidis, quæ nostro imperio paræt
mittit. cum his mandatis Ioānes Coellus ad Hieronymū
Menesiū, & Ant. Sousam speculatoria nauicula uehi
iussus: inde a Chaulo terrestri itinere (nam mare hyber-
nis tempestatibus imperuium erat) penetrare. Isdem fe-
re diebus quatuor millia Rumeorum, Abissiniūq; a rege
Cambaia missa, magno reliqui exercitus gaudio, tormē-
torum strepitu, tubarumq; sono excepti. Ea res nō modo
spem uictoriæ auxit, sed studia, & contentionem in ope-
re faciundo accendit. præter calones, & baiulos merce-
narios, undiq; ex oppidis uicinis uulgi promiscui coacta
turba, quæ materiam fossis implendis comportaret. Ea,
ne sua multitudine munia confunderentur, diuisa: ac alij
alijs ad signum tintinabuli succedere iussi: nunquā inter-
misso labore nostros uigilijs maxime fatigāt. Ex hac tur-
ba, cum plurimi occiderentur, nunquā fere aberrātibus
in tanta multitudine nostrorum telis, cæsi pro rudere, in
fossam prouoluuntur: ac rursus alia iniecta materia o-
periebuntur. ita cæsorū multitudo exercitum latebat.
Nostri quanquā subtrahendæ materiæ non sufficerent,
tanta tamē erat amplitudo, & altitudo fossæ, ut omnia
ligna in eas iniecta uelut profunda uoragine hausta mini-
me

me celeriter pro spe hostium cumulus cresceret. Itaque brachia murorum, & aggerem, quem tanto labore perduxerant, eodem deiciunt: arboresque undique conuectas, ac praecipue palmas, quarum earegio feracissima est. Et iam trabibus aditum occultum nostrorum in fossam obstruxerant. Itaque nullo impediante opus paulatim crescebat. breuique fossam implessent, nisi praefectus animaduerso materiam magna ex parte ligneam esse, atque incendio opportunam, tria dolia pice, sulphureque plena in fossam coniecisset: atque immisso igne ingens late incendium excitasset. Aduersus haec hostes uelut id quod euenit ueriti, amphoras fictiles aqua plenas ingerunt: quibus fractis aqua effusa magis flammam quam incendium restinxit. nam cum in materia uiridi conceptus semel ignis pertinacius haereret, paululum aquae iniectu sedatus uehementius exarsit: atque ingentem cumulum, qui iam fossae altitudinem pene aequauerat, subito in puluerem redegit: qui ita subsedit, ut restincto igne uix tanti laboris, ac operis tandiu continuati uestigia apparerent. Neque segnius tamen eo danno accepto in proposito persistunt: unamque spem uictoriae in fossis impledis positam existimant. Igitur totam mercenariorum manum, quae multitudine pene incredibili erat, cogunt: ac distributos in certos ordines terram, lapides, & quicquid occurreret, praese agere iubent: iamque ad oram fossae ea moles promota erat. sed ueriti ne quod prius cuenit, accideret:

f

nouam

non autem excogitant machinam: equos uocant, trabes ingētes inter se cōpactas multiplici ordine coriorū tegūt. sub his tuti aggerem promouent. deinde ubi eorum altitudinem terra æquasset, alios, atque alios super aggerem nostris obijciunt: & quo minus opus impediretur, ex omnibus opportunis locis ita tormenta intonabant, ut omnem prospectum nostris adimerēt, nisi si quem flāma inter fumū emicans dedisset. Sed præfectum non tam consiliū de implendis fossis perterrebat, quā occulta consilia metuebat: ad quæ dissimulāda hæc uelut oculorum ludibria obiecta essent. una succurrebat nocendi ratio, ne cuniculis sub terrā ductis, turres, ac murum subruerent. Itaque in incertos huius periculi euentus, transuersos cuniculos in arce agit: quæ res ei magno postea fuit usui: nam dū acriter ad fossas pugnatur, ac materia iterū, atque iterū iniecta, superinfuso igne incēditur, hostes ex seruis transsfugis certiores facti quāta paucitas esset nostrorū, simul ut pluribus locis pugnares distinerēt, simul ut tentarēt, an intāto tumultu fallere possent, cuniculos in arcē agunt: ac iam ad fossam transuersam ad turrin Diui Thomæ peruenerāt: non nullosque è uigilibus in cautos oppresserunt. Sed cum aliorum concursu retro essent reiecti, maiora tormēta in cuniculū cōportāt: ac fundamenta turris labefactare conātur. id quoque ubi parū processit, denuo ad fossas redeūt quæ cum iā propemodū plenæ essent, ingemes nauium malos

los ad murū applicāt: quibus scalarū loco usi, in summū nituntur. Nostri uero & si tædas, stuppā, picēq; & quicquid ignē facile concipit, in eos mitterēt, tanta tamē subcuntū fuit pertinacia, ut in ultimum discrimē eodie uētū esset, nisi Mascarena uelut huic malo prospiciēs intra murū semidirutū aggerē excitasset, e cuius area quadragita milites propugnare possēt. huic propugnaculo Antonius Passāna præesse iussus, quam prius ipse tenebat p̄ximæ turris præfecto reliquit: quod is cum satis magnam militum manū ad uigilias obeundas haberet, utrāq; tueri ad tempus posse uideretur. Præterea Antonius Rodericus ē turri, quæ in portu est, cū suo milite ad Fernādū Castrum trāsīt, qui locum omnium infirmissimū, ac maxime suspectū tuebatur: neq; a mari quicquā periculū timebant, cū nullæ hostium copię marinæ in propinquo essent. Ita omnium curæ, atq; animi utrinq; in turres, & fossas uersi, a quibus hostes nō solū terrore ignis repulsi, sed longioribus hastis pleriq; deiecti, & iā uano incepto fatigati in castra redeūt: ac dies aliquot reficiēdis uirib; tradunt. Interea Simonē Feum de nocte pertrahūt, unde facillime a nostris ex uoce agnosci posset. Agnitus igitur continuo cum colloquium expeteret, & se condiciones pacis afferre affirmaret: ubi præfectus aduenit, ut ab hoste edoctus erat, admonet, ut statum rerū suarum animaduertērēt: murum diūtum, turres laceras, ac pene

captas esse, quibus amissis reliqua arx de fēdi nō posset: nihilo tamen minus Rumicanem, si arcem dedant, incolu-
mitatem omnibus polliceri: naues insuper benigne daturū,
quibus Chaulum ad suos, aut si quo alio velint, trāsporta-
rētur: monere igitur, ut sibi in tempore consulāt: ne ue eas
conditiones recusent, quibus fortasse posterius cum uti cu-
perent non liceret. Miscarennā ad ea mandata nihil res-
pōdet. Simoni, atq; alijs qui eum aduxerant, ni subito dis-
cedant, minatur. Rumicani renunciari iubet, nullam sibi
cum hominibus perfidissimis pacem fore, quos propediem
aut mortuos, aut captos se uisurū speraret. ad hanc uocē
hostes omnia tormenta, quæ in eum locum iam pridem in-
tēta habebant, soluūt. id enim colloquium petiuerant, nō
tam spe quicquam transigendi, quam q̄ nostros agnita Si-
monis uoce: ad eam partem muri frequentes concursuros
existimauerāt. Verum res eorum spem longe fecellit. duo
enim ē nostris soli desiderati sunt. Simō uero statim ē cōs-
pectu nostrorū suductus est. Postridie inclinato iā in ues-
perum die, delecti & toto exercitu, quos Rumican corpo-
rum uelocitate, & armorū leuitate aptissimos ad id ratus
est. Hi duabus fere horis ante solis occasum turrē Diui
Io. aggreditūur: quæ quanq̄ a Fernādo Castro impigre
defenderetur, tanta tamē pertinacia ascendere cōtēdūt,
ut iam pene ancipiti prælio ad manus uentū e sset. nostri
non minus periculo, quam pudēre moti se mutuo exhortā-

tes impetum faciunt: ac triginta primos, qui iam ascenderant, è summo præcipitant: alios in scalis hærentes longioribus hastis deturbant: ac deturbatos saxis, et igni superingesto obruunt, cum habuit exitum eius diei oppugnationis: hostiūq; temeritas castigata est, qui facile de nostris uictoriam sibi promiserant, quos & paucos esse scirent, & morbis, ac laboribus fessos. sed cum eos redintegratis uiribus ferociores cōperissent, omissis scalis redeū iterū ad tormenta: magis inopia melioris cōsiliij, & ut nostros laboribus conficerent, quam q̄ ad summā belli proficere putarent. Aliquot tamen e nostris fragmentis saxorū uulnerati: unus tātum amissus. Ex eo tēpore cum uigilijs obeundis per singulas turres, ut antea assueuerant, paucitas non sufficeret, excogitatum, ut communes excubiæ inter binas turres uigilarent: gradusq; facti, per quos in sūmum murum euaderēt, eatenus, ut eius fastigiū capitibus æquarent: hastæ longiores datæ, quibus aggerem defenderent. alij ad turrium latera obseruabant: nam interiorē partem hostes igne iniecto infestam reddebant. Cū enim semel, atq; iterum apertam uim infelicitè experti essent, occulte accedentes ollas ignitas, ac uaria missilium genera, quibus adhæret ignis, in turrim imittebant. Interdum simulato impetu in aliam, atq; aliam partem insultabant: ut nostros ad tuendum accurrentes, tormentis ad id dispositis exciperent. Tanta tamen milium fuit constātia

tia, & in periculis obeundis animi magnitudo, ut neq; do-
lo educi, neq; ui expelli, neq; periculo absterri a loco
sibi cōmisso potuerint. adeoq; infimi generis homines alio-
rum uirtutem uel æquabant, uel æmulabantur, ut pleriq;
ambusti ignibus, aut uulneribus confecti nec cōmilitonū
admonitu, nec ducum imperio adducerentur, ut saluti sue
consulerent. Iam supra centum & quinquaginta ex no-
stris aut cæsi erant, aut ita uulnerati, ut exigua spe ui-
tæ animā traherent: plurimi morbo, uniuersi laboribus,
& uigilijs confecti: nemo tamen omniū inuentus est, qui
se excusaret, quominus suum obiret munus. Iam duorum
Io. ac Thomæ turres, & quod inter eas muri est, hostes
aut diruerant, aut ita labefactauerant, ut per eas erū-
pere se posse existimarent. Itaq; in eam partē, tota belli
moles inclinauerat: omniū utriusq; partis animis ad has
turres oppugnandas, & defendendas conuersis, in turri
quæ portus fauces seruat, Fernandus Caruallus inten-
tissimas habebat excubias: ex ea enim uelut specula ma-
gna pars urbis cerni poterat. Igitur pridie Diui Iac.
qui dies uicesimus quartus est Iulij, animaduersum est, om-
nes uias facibus collucere: magnosq; cætus templa ingre-
dientium, et egredientium passim uagari: audiebantur etiā
canētiū uoces uelut lamentis, precibusq; mixtæ, obse-
crationūq; ritus, quales ad eum usq; diē nullas audierant.
Mascarēna hac de re certior factus, omniū turriū præ-
fectos

fectos admonet, ut suos in armis paratos habeant, hostē q̄
 quam primū expectent: haud dubie supplicationes illas
 eo fieri, q̄ omnibus uiribus collectis in sūmā dimicationē
 se parent: nobis tamen eo maiorem ac certiorē spem esse
 debere, quanto ueriores cultu Deum promerere studem⁹:
 illis uero suas preces, peruersumq̄ sacrorū ritum, quo
 numinis maiestatem offendant, in ipsorum perniciem uer
 surum: hinc etiam de uictoria bene ominari, q̄ Iacobi
 potissimū festo nos aggredierentur, quē diuū Lusitani, ac
 tota Hispania præcipuo quodā honore prosequitur: cu
 iusq̄ noīe aduersus Christiani nominis hostes pugnaturi
 p̄teffera fere utūtur. Nostri cū his admonitiōibus dimissi
 ad discrimē se ultimū parauerāt, cū hostes paulo āte lucē
 aciē struūt: ac nostros incautos opprimi posse rati, sūmo
 silētio ad urbē ducunt. Eorū aduētū uexilla, incerta etiā
 dū luce cōspecta, p̄diderūt, unūq̄ in primis, qd̄ in lōgissi
 ma hasta Mahometē pictū habebat, cuius uelut ductu ui
 ctoriā sibi pollicebātur. His igitur animaduersis clamor
 ex oībus turribus se mutuo exhortantiū tollitur: ab hosti
 bus, qui iam se nō posse fallere uidebāt, maior redditur.
 Vix signū in arce tintinabulo datū erat, ut ab oībus par
 tibus ad oīa intenti essent, cum iā ad manus uentū est: ac
 alijs conscēdētibus, alijs subeūtes e superiore loco, igni,
 ferro ac saxīs ōniq̄ telorū genere detrudētib⁹, acerrime
 pugnatur. circa turri Io. ac Thomæ maxima belli moles
 ingruit

ingruit: quæ circiter sex millibus hostiū oppugnabantur. Mascarenna cum expedita manu quocunque clamor uocabat, subsidia submittit: ubi maius aliquod discrimen imminebat, ipse obuiam ibat: nec ullum boni militis, aut ducis eo die munus prætermisit. Contra hostiū duces, suos admonere paucitatis nostrorum, suæ multitudinis, neque cum hominibus iam rem esse, sed uerius cum hominum simulacris, uulneribus, uigilijs, fame, morboque confectis. ad extremū sacramenti memores esse debere: cum nuper in templis coniurassent, se non nisi uictores in castra redituros: præsentem hoc ipso Mahomete, quem suæ quisque fortitudinis, aut ignauiae, iurisiurandi seruati, aut uiolati nunc testem, mox ultorem habituri essent. Omnium igitur adhuc diem oppugnationū hæc fuit acerrima: cum spes, desperatio, uetus odium recenti iracumulatum omnium animos uarie uersarent: cum in illius diei euentu Indiæ regnū positum utraq; pars arbitraretur. milites ubi muri decrāt frequentes conglobati se hostibus obijciebant: e locis superioribus ignibus passim coniectis hostem deterrent. Cū in ea re fere nostri unicum præsidium positum putarent, paulum abfuit, quin summā perniciem attulisset. uenti enim sub auroram acrior uis coorta flammam, fumūque in nostrorum ora inferebat: adeoque omnia repentina nube inuoluit, ut nec quid hostes molirentur cernerēt, nec suos prope agnoscerent. & cum sulphuris odore in-

cluso

recluso spiritu uix honeste moriendi locus superesse uide-
retur, statim præter omniū spem secuta cum serenitate
trāquillitas. Eares a nostris in religionem uersa animos
addidit. itaq; renouato impetu se mutuo cohortati, hostes
denuo deturbāt. Et iā mutuo cōspectu reddito, tātus iter-
turriū præfectos, eorumq; milites ex æmulatione ardor
cohortus est, ut nisi ratio cōmunis salutis potius quā suæ
singulos tenuisset, eruptione pugnātū esset. Thomæ enī
turri præerat Ludouicus Sousa cum cohorte nobilium
adolescentium: proximam Diuī Ioān. turrim prætoris
filius Fernan. Castrus tuebatur. horum uterq; cum con-
tenderet, ut penes se hostis fugati gloria esset, cum ma-
gna hostium clade, multisq; suorum uulneribus uterq; præ-
clarum uirtutis suæ specimen edidit. Egregiam quoq; eo-
die operā nauauit An Passana: qui ex aggere, quē tue-
batur, ita hostes infestauit, ut eum locum, quem ob humi-
litem muri semidiruti facilimū aditu sperauerāt, magis
etiam quā turres ipsas uitarēt. multi circa eum locū uulne-
rati: supra trecētos sclopetis interfecti. Interea dū hæc
circa turres geruntur, inopinata calamitate, unde minime
expectauerant, pene omnes circumuenti sunt. Erat pro-
pe Iacobæā turrim rupes quædam satis ardua: is locus,
quia natura satis tutus uidebatur, minus quam cætera
munitus erat. Mascarenna tamen, quia suspectum babe-
bat, modicum in ea præsidium collocauit: sed cum circa

alias turres omnia cōfuso tumultu, ut in nocturno praelio personarent, milites ad clamorem suorum uelut signo dato excitati relicta rupe occurrunt: hostes uero ad omnia intenti relabente aestu in mare per uada pene iam sicca manū circūmittunt: hi omnia spe sua opportuniora nacti, rupē custodijs nudatam alij alios subleuātes, conscendunt: ac sicubi locus opportunior erat, scalis admotis in arcē penetrant, & iam dubia adhuc luce in proxima rupe aedificia aequae etiam deserta ingrediuntur: ac uelut iam omnia suae potestatis essēt, etiā ad praeda uertitur. ex his unus mulierē in aedícula nactus, trepidā, ac pene exanimatam metu, bono animo esse iubet: cultellum petit, quo sclopetā ut uidebatur impeditā purgaret, ac si quid pecuniae haberet, rogat: illa animo recollecto benigne omnia pollicetur, ac uelut id ipsum, quod pollicita erat, factura interiorē domus partem ingressa, per posticum elabitur: ac uicinam quandam mulierem nomine compellans arcem captam, ac omnia plena hostium esse clamat. ad hāc uocē excita alia ē proximo mulier animi plane uirilīs, hastam arripit, ac pro foribus stans hostes intra domū cohibet, ac totum angiportum aliquandiu tuetur. Interea Mascarenna tam trepido nuncio accepto, cum parua manu, quā circa se ad omnes casus paratam habebat accurrit: omnia plena hostium uidet: mulieres tantum complures adesse, quae tenebris, & locis cognitis adiutae tumultu uerius, quam

quam praelio eos remorentur. Aduentu igitur praefecti ingenti clamore, qui speciem maioris turbæ faceret, a mulieribus sublato concurritur. qui in rupe erāt, statim praecipitatur: cæteri per uicos passim uagi, ac locis ignotis impediti obtruncantur: interim ab alia parte nō minus tumultuose affertur, hostes iam irrupisse tāta multitudine ut necesse sit e turribus accersiri subsidia. Mascarenā uero: siue q̄ ex uano timore eum nuncium ortum existimaret, siue quantū periculi esset, si turres suis praesidijs nudentur perspiciens, cum sua cohorte illuc aduolat, unde periculū nūciabatur. sed cum id uanum comperisset, unde uenerat regressus iterum hostes per rupē ascendentes cōperit: nā siue eū digressum senserant, siue rarefcentibus tenebris loca magis explorata sibi rati, resumpta audacia rursus ascenderāt, ac rursus aduentu praefecti deterriti cum magna strage repelluntur. triginta circiter, qui in unum locū se conglobauerāt ad unum omnes cæsi: qui per domos ab initio praedæ cupiditate dilapsi erāt, passim a feminis, ac promiscua turba iugulantur. hæc fere dubijs tenebris gesta. Iam dies exorta hominum, & armorum stragem ostendebat. Minor itaq; trepidatio, sed pugna nihilo remissior in meridiem usque protēditur: quo tempore cum hostes multa conati, undique cum magna cæde reiecti, fessi in castra se recipisset nostri praeter suam & hostium spem, ex hac clade incolumes ad uota

Et supplicia uerſt, gratias primum deo agunt, cuius numini, ac potentiae, non ſuis uiribus et conſilijs uictoria de hoſte, arcem ſeruata, ſuamq; incolumitatē acceptā referunt. Deinde in toto numero utriq; caſorum, comperiunt e ſuis ſeptem tantum amiſſos: circiter quadraginta uulneratos. hoſtium ſupra mille in foſſis, ac turriū ruinis inuenti: intra arcem uero cum tam anguſtus eſſet aſcēſus ut uix bini penetrare poſſent, trecenti qui ingreſſi erant omnes ad unum caſi: quos ex habitu et genere armorum facile apparebat ex ſelectiſſima iuuentute fuiſſe, qui ea nocte, quæ oppugnationem præceſſit, in templis coniura uerāt, ſe niſi uictores in caſtra non redituros. In his etiā unus ex Iuz arcanibus eſt inuentus: ita enim uocantur qui potentia ac nobilitate cæteros præcellūt. ſupra mille et quingenti ex hoſtibus uulnerati: magna pars flāmis ambuſti, miſerabili etiā noſtris ſpectaculo. capta ſigna militaria complura, in his etiā Mahometis, cuius ſupra meminimus, imago. omnia fumo, ac fuligine fædata, et flāmis ſemiuſta. funus deinde occiſorum magno militari ſtudio celebratum. Milites pro cuiuſq; uirtute a præſecto laudati, et ad cætera perferēda confirmati. foeminarum uero, quæ complures in arce erant, cum toto obſidionis tempore, tum hoc præcipue die uirtus enituit. nam cū antea non ſolum ea, quæ propriè ad earum curā exiſtimant pertinere, ſedulo feciſſent, ſed lapides ac terrā

quo

quo opus esset ferrēt, cuniculis faciendis & aggeribus
 struendis militarem laborem iuuarent, tela in muros cō
 portarent, vulnere obligarent, agrotos curarent: eo ue-
 ro die alienato a periculis animo, & uelut sexus oblita,
 contineri non poterant, quo minus inter pugnantes uersa-
 rentur, ac belli partem sicubi, opus esset, cū uiris capef-
 ferent: & cum plerisque inter ministrandum uiri aut propin-
 qui uulnerati occurrerent, nullam earum aut luctus dome-
 sticus, aut terroris species oculis obiecta ab opere deter-
 ruit. Secundum hanc pugnam nostris spes facta est, ho-
 stem tanta repulsum clade, aut soluturum obsidionem,
 aut per aliquot dies quieturum. Contra Indios, quos
 paucos esse sciebant, partim caesos, partim sauciatos cū
 putarent, instandum rati, nec ullum respirandi tempus
 dandum: nouum Mahometis simulacrū magis horribili q̃
 antea specie hastae affigunt. Caput erat ingēs: capilli ad
 cubiti longitudinem in humeros demissi simulacrum ope-
 riebant. Ad hoc rursus coniuratione facta, uigesimo se-
 ptimo die Iulij arcem denuo oppugnare aggressi. sed cū
 nostros spe sua paratiores inuenissent, lenius in muros
 subibant: ac nisi principes, qui agmen cogeant, ultimos
 protruderent, ac regredientibus minitarentur, in castra
 statim reuersuri uidebantur. nam cum primi, qui ascende-
 rant deiecti essent: magnusq; ollarum ignitarum nume-
 rus esset infusus: ibi miserabilis facies oculis obiecta est

Indi

Indi enim fere omnes aut gossipio, aut lino ad uestē utuntur. Ignis itaq; de super immissus: cum in ea uelut fomenta incendiij incidisset, flāma statim per totos cuneos peruagata, late relucebat, tanta celeritate, ut momento temporis corpora cute nudata, aut undiq; ita pendente, uelut in lora concisa esset, oculis exustis, orisq; specie amissa, deformes trunci ingentē horrorem cernentibus afferrēt: nec quisquā in tanta calamitate ne contagio corripere-tur, opē afferre auderet. Quibus uero ignis inhaeserat, uelut cæci, & amentes, cū nec arma detrahare possent, nec flāmā restinguere, præcipites quo impetus ferebat, nullo sui, aut hostium respectu procurrebant. Nostris uero ab igne lōge minus erat periculi, quod pāno fere lanceo uestiebātur: manusq; chirothecis, femora, ac tibiae ocreis ē corio munierant: ut & ignem ipsi tractare, & ab hoste coniectum excipere, sine magna perniciē possent. Sed cū iam ad id genus uestis, coria nō suppetere, multis iam tegumentis igne corruptis: nullus enim fere dies abibat, quin supra ducentas amphoras sulphuris, hostes in arcem immitterēt: Mascarenna tapeta preciosissima ē pellibus inauratis, in eū usum per manipulos distribuit. ablatere præterea duobus tormentis camelo, & sphaera magna strages edita. Ea enim tormenta ita cōmode posita erāt, ut nihil aduersus corū uim obijci posset. Itaq; hostes undiq; male habiti a nostris, trecentis amissis, pluribus

bus etiam saucijs, in castra redeunt. nostrorum per pauci
uulnerati, nemo occisus. Hæc fere ad Thomæ ac Ioã.
turres gesta: in quas tota belli moles se inclinauerat. In-
terea tamẽ ab nulla parte neq; ab hostibus, neq; a nostris
cessatum. Nam & fossa turris Jacobææ impleri cæpta
erat: & castella ad operas tuendum passim erecta: & in
medio ardore pugne admota muris testudo: & sub ea mi-
lites omni genere ferramentorum ad id instructi murum
diruunt. hi statim ubi animaduersi sunt, cum magna cæ-
de submoventur: ad opera disturbanda tormenta locis cõ-
modis disposita, alia pro turre Jacobæa, alia pro Tho-
mæa: aduersusq; mortarium ingens cum magno numero
minorum tormentorum oppositum: in quibus cum parum
momenti uideretur, rursus ad solitas artes uersi, frequẽ-
tiora castella, maioresq; aggeres excitant: quibus prote-
cti per omne id tempus fossas implebant: neq; ulli toto
oppugnationis tempore nostris molestiores fuerũt, quã
trãsfugæ Christiani. & primi lacescebant, & uehemen-
tissime instabant, & ad perseuerandũ hortabantur: neq;
quemquã eorum aut patriæ respectus, aut religionis, cul-
tusq; pristini, quem ipsi se abiicisse, nisi si quando Turcis
gratificari uolunt negant, ut uel ad nostros redirent, uel
hostiũ consilia indicarent cõmouebant: quin quotiescunq;
colloquendi facultas erat, oĩa tẽtabãt, ut nos ad deditiõis
cõditiones ptraherẽt: nostris enĩ uires præsentes fractas,

¶ de

et debilitatas esse, auxilij spem præcisam, sibi in castris
fortissimum adesse exercitum, at tergo regnum opulentis-
simum, unde milites & cōmeatum quoties opus esset, libe-
re assumunt: Iuxta arcanem per humanum, ac facile esse, ac
facile ab eo impetrari posse, ut si se statim dedant, omnes
incolumes dimittat: nec sua pertinacia animū natura mi-
tem exacerbat. Nostri contra hominum sceleratorū per-
fidiā execrari: qui corpus & animū ita lucro addixisset,
ut exiguae mercedis gratia utrūq; perditum irent. In præ-
sentia poenas, quæ ab hostibus exigi possunt minari: in po-
sterum æterna illis supplicia expectanda æquissimo dei iu-
dicio, cuius auspicijs certam sibi victoriam prope diē pol-
licerentur. Dum hæc ad Dium geruntur, postridie quā
asperrima illa oppugnatio coepta est, lembus appellit a
Bassaimo. nouem erant in eo milites lectissimi, qui maio-
ris auxilij spem faciebant, sed tardioris multo, quā res
tanta postulabat: literis nimirum ad prætorem terrestri-
bus itineribus Goam perlatīs, quod mare hyberno syde-
re tum maxime tumidum, imperuium esset. Huius navi-
culæ aduentus quantū nostrorum animos spe recreauit,
tantum labores ac pericula auxit. Nam hostes cum per
exploratores, quos in maritima ora collocatos habebāt,
certiores facti essent, milites plusq̃ mille a prætore mis-
sos in Bassaimo hyemare: ac mare uiderēt minus tempe-
stuosum per aliquod dies fuisse, quā quisquā hybernīs

mensibus in illis regionibus meminisset: & nauiculam illā cum maxima nostrorum gratulatione & gaudio exceptam sensissent: proculdubio sibi persuadent, auxilia non longe abesse. itaq; quanquam sæpe magna clade reiecti essent, denuo rem tentandam censent: ac maiore quā unquam antea conatu, circa meridiem, quod tempus in calidis maxime regionibus quieti dari solet, quā occultissime possunt ordines explicant: ac partito labore, ab omnibus simul partibus impetum faciunt, tanta celeritate, ut prius pene in muris conspecti sint, quā quisquā ueniētes sensisset. subito ad arma conclamatum. Primum impetū stationes, quæ in excubijs erant, exceperunt. reliqui tantumultuose accurrunt, tantoq; ardore se in confertissimos inferunt, ut qui ascenderant, ad unū omnes interempti sint. Repēтина enim illa trepidatio, ita ulimidi discriminis cogitatione, omnium animos perfudit: ut suæ salutis imemores, uelut in certam se perniciē conijcerent. Ac prima impressione primis coercitis, qui sequebantur minime retardati, siue q̄ suos intra arcē pugnare crederēt, siue quod ad hanc uelut ultimā oppugnationē animos obstinauerant, alios alijs impellentibus in summa nituntur. Nostri sedata trepidatione, ad solitas artes uertuntur: ignes deuoluunt: sclopetis multos conficiunt: ac maiorib; globis extransuerso missis scalas una cum hominibus deijciunt. In hac pugna omnia fere eadem fuerunt, quæ in

superioribus: iam notis inter se artibus, nisi q̄ hostes maiore quā unquā antea pertinacia contēdissent, festinātes finem bello imponere ante aduentū auxiliorum: & nostri omnia aliā spe sublata, aut vincendum aut moriendum scirent. Et quemadmodum eisdem artibus & animis, quibus antea, pugnatum est: sic idem pugnae fuit euētus. Hostes inferendis accipiendisq; uulneribus fessi, sub occasum solis se recipiunt, circiter mille suorum amissis: quorum magna pars in primo congressu ceciderat. Hæc pugna omnē spem hostibus ademit arcis per uim capiendæ. & tãquā pro certo haberēt, nostra auxilia nō procul abesse, tormenta omnia colligunt, certi discedere, si subsidia ad nostros in tempore uenissent. Obsidio tamē interim cōtinuata. & cū iam rumor de aduētū prætōris paulatim euanesceret: ad cuniculos extruēdos, ne quid intentatū relinquerēt cōuersi. Interea in arcē ad ultimū malorū uentū erat, foris bello, intus fame grassante: ad tam āq; rerū omnīū uentū erat inopiā, ut frumentū quadragies multiplicato precio ueniret, gallina decem aureis uenderetur: nec tãto proposito precio, inueniretur tamē qui uenderet: nisi si quis suo se uictu necessario defraudās, saucijs aut morbo laborantibus id daret. & qui acceperant non emptū, sed donatū interpretabātur. Iam muriū feliūq; carne passim uescebātur. quid quid herbarū aut radicū usquā erat, sine discrimine in uictus usum cōuersū. His malis patientia mili-

tum uicta: & qui ad eū diē tam obedienter imperata fecerant, sæpe de erūpendo consilia inierūt: & iā uitæ spe proiecta, dū aliquid uiriū ad pugnam superesset, in hostiū potissimū castris morerentur. Verum Mascarena uarie animos tractando, eos consolabatur, nunc spe auxilij propinqui, nunc hostiū cōfessione, qui desperata uictoria, de fuga quotidie cogitarēt: neq; se ī mora futurū, quominus cum eis erumperet, nisi morte eorum arcē, & una cū arce quicquid in India præsidiorū Lusitani tenerēt, prodi uideret. Accessit his malis illa difficultas: q; puluis bōbardic⁹ deficere ceperat, adeoq; parce suppetebat unde fieret, ut uix in singulos dies parari posset quātū unitormēto sufficeret: et āphoræ igni sulphureo in hostes mittendo cōmuniutæ erat: neq; ollæ supererāt aut usui domestico aut pulueri excoquendo. In hunc usum a Mascarenā excogitatū, ut bini imbrices cōponerētur, suppletis bitumine cōmissuris. ita paululū pulueris in usum quotidianū cōficiebatur. Interea hostes dies noctesq; in cuniculis excauandis cōtinuabāt, quos in turrim. D. Io. direxerāt: q; ea infirmissima omniū esset, & ad id maxime opportuna. Erat enim sita partī super rupē: partī in uetere fossa, q; arcē ābiebat, cū ei præerat Ant. Sylueira. Emanuel Sousa qui illi successu, turres deiectas à fundamētis, firmiores q; antea instaurauit: fossa q; latiori inclusit. cū ad Ioānis turri ueniū est, cætera ut erāt, reliquit: ueteris tantū fossæ partē noua īclusit. Id cū hostes animaduerti sēt,

omnes suos conatus eo uerterunt: ad murum propinquum opera admouent: sub quibus tecti quanto maximo possunt sonitu imam eius partem demoliuntur: alij cum ingēi fragore saxa in fossas conijciunt: omnia de industria strepitu ac tumultu complentur, ne a nostris cuniculum molientes præsentiari possent. Ita cōtinuato per aliquot dies opere, ad transversum cuniculum peruentum est, quem nostri id ipsum, quod euenit, ueriti, multo ante perfoderant. Ligneos etiam equos, altasq; complures machinas ad eam turrem opponunt: & quā proximē possunt ad muros admouent. Nostri interea bombardis machinas disturbant: dolium puluere sulphureo plenum ad exitum cuniculi, ubi cum transuerso committebatur, ut igne ac fumo hostes eo ingressos exanimarēt, obijciunt. Eisdem diebus, quibus hæc ad turrem gerebantur, Guzurates quidam ex eo genere calonum, qui seruilem in morem uerberibus ac supplicijs materiam in fossas ferre cogebantur, propius ad murum accessit, uelut uitæ tædio morti se ultro obijciens. is cum a milite inuitatus ut ascenderet, facile annuisset, acceptus in arcem ad Mascarennam ducitur. quis esset & cur transfugisset, cum respondisset: de consilijs hostiū ecquid sciret rogatus, fabulam ad quam agendam missus erat, intrepide orditur: Regē Patanæ cū magnis equitum ac peditum copijs in Cambaiam descendere: hoc bi duo Moiatecanem a rege missum in castra uenisse, literasq;

rasq; ad Rumicanem attulisse, quibus iubebatur obsi-
dione soluta, cum omni exercitu ad regnum tuendum
uenire: iam currus ac iumenta tormentis auehendis com-
parari: Rumicanē antequam discederet, diē statuisse,
quo die. D. Io. turri toto exercitu admoto aggredi decre-
uisset: à qua si per uim repulsus esset, sine mora castra
moturum. Multa erant quæ indicis orationem confirma-
rent: ueteres regū Cambaia, & Patanae inimicitiae: &
tormenta superioribus diebus, incertum qua de causa, a-
mota: & lentior solito oppugnatio, uelut ad ultimi con-
flictus euentum se præparantibus: & loci qui petebatur
infirmitas. Et quod de Moiatecanis aduētū indicauerat,
uerum erat: id tamen nostros cælauerat, militū quatuor
decim millia cum eo una uenisse. Nostri igitur in eius
diei discrimē (neq; enim lōge aberat) alacrius q̄ ad ullū
unq̄ certamen se præparabant: q̄ pro certo putarent,
eo die aut honesta morte, aut uictoria, malis præsentib;
& iminentibus se liberatū iri. In id ergo tempus intenti,
se ad dimicationē parant: cuius potestatem toties à præ-
fecto sibi negatam, hostis iam iam facturū esset. Eo
tempore Fernandus Castus cum febris uehementer labo-
raret, nec admonitionibus, nec precibus, nec autoritate
cuiusq̄ retineri potuit, quo minus partem periculi in se ca-
pesseret: neq; ferendum existimabat, ut qui periculis alio-
rum toties subuenerat, locum sibi proprie commissum in
extremo

extremo discrimine desereret. Itaque animi uiribus, corporis infirmitatem dissimulans, suorum animos ad pericula subeunda hortando, præparat: rerum præclare gestarum a maioribus in India & Africa cōmemoratione accedit: parua sæpe manu hostium numerosos exercitus fusos ac fugatos: oppida capta: unumquēque præsentium sui priuatim decoris, ac rerum per tot menses, quibus obsessi fuerunt, gestarum admonet: neminem esse omnium qui nō eo tempore decem aut plures hostium occiderit: esse non nullos, qui totas a se cohortes extinctas merito gloriari possint: Diuinū uero præsidium cum Lusitanis in omnibus bellis semper adfuerit, in hoc non defuturū, quo nullum unquā iustioribus de causis sit susceptū: quæcunque humano consilio prouideri possent, ea præfecti sapientia ac diligentia prouisa: itaque in hoc prælio, quod ultimū futurum esset, eum quem superioribus diebus animū præstitissent, præstare debere: semperque illud secum cogitent, fortissimū quēque tutissimū esse. Is ille adhortationibus, animos suorum sponte paratos, in expectationem cōfliktus erexerat. Et iā decimus Augusti dies aderat quem maiores nostri Diuo Laurentio consecrauerant: hostesque prælio destinarunt. Iam signa ex oppido efferri coepta: maioresque, quam ad eum diem uisæ fuerant, in armis copię productæ: & nostri stationibus per murum dispositis, ad impetum eorū excipiendum stabāt parati: cū

Indi

Indi ubi primū intra teli iactum uenerunt, uelut subito ter-
 rore perculsi retro cedunt: ac iterum statim uelut turpis
 fugæ puderet, renouato impetu incurrunt: ac denuo eadē
 timoris simulatione qua antea fuerant usi, retro abeunt.
 Mascarenna pro certo habens id fraude agi, ad Ferdi.
 Castrum mittit, qui admoneant: ut cum suis in tutiorem lo-
 cum se recipiat: paucos in speciem tantum pro muris re-
 linqueret: non dubium esse, quin hostis ignē cuniculis ad-
 moturus esset. Vix perlato nuntio, impetu lōge maiore
 quam antea illati, statim se trepidē recipiunt. Hec simu-
 latio eo pertinebat, ut ad turrim tuendam quam plurimos
 nostrorum contraherent. Id cum iam abunde fecisse uide-
 rentur: procul intentis in eam oculis, doli euentum expe-
 ctant. Interea ē turri Ramosa magnam ignis uim quidā
 coniecit: qui per semitam puluere sulphureo cōstratam,
 repēte in ueterem fossam, ac per eā in cuniculos puluere
 sulphureo nitroq; plenos cucurrit: ac statim incēdio late
 fusso, cū spiritus in angusto loco inclusus egredi niteretur
 turrim a fundamentis conuellit: ac partem eam, quæ ad
 fossam pertinebat, tanta ui sustulit, ac rursus libero cœ-
 lo euanesceus dimisit: ut non modo corpora hominum, sed
 saxa ingētia ruina ipsa collisa & cōminuta sint. Alte-
 ra pars quæ in rupe stabat minore impetu, sed nihilo mi-
 nore perniciē militum, corruit fragmēta enim saxorū pas-
 sim uolantia, si quos non penitus obtriuērāt, cruribus aut
 brachiis

brachijs fractis trūcato in miserabilē morē corpore, semi-
 animos īter ruinas prostrauerāt. Quidā maiore uiu altū
 elati, quantū pene oculi acies sequi poterat, suo pondere
 cadētes cōtriti sunt: nōnulli uelut tormēto missi in aciem
 hostium proiecti sunt: quorū morte nō contenti homines
 crudelissimi, in deformia ac trunca cadauera sœuiebant.
 Viginti quinq; præter suam & aliorum spem incolumes
 euaserunt, e quibus tres post perierunt. Cæteri ad nona-
 ginta quīq; maiori ex parte nobiles clarisq; orti maiori-
 bus, uario mortis genere perierūt. in his Fernādus Cas-
 trus duodeuiginti anno snatus: cuius in ea adhuc ætate
 tanta fuit prudentia, & consilij maturitas: ut ea pars
 arcis unde potissimum ab hoste timebatur periculum, ei
 commissa sit: totoq; obsidionis tempore ita se gessit, ut
 nullum in eo magni imperatoris munus desideraretur:
 magnumq; sui desiderium apud omnes reliquit: quippe in
 cuius ingenio, si maturuisset, magnū rei Lusitanicæ præ-
 sidium esse positum credebant. Horum omnium corpora
 postea requisita, ac per noctem a mulieribus sepulta.
 Huius turris ruina (nā a fūdāmētis usque sublata erat)
 late uiam hostibus in arcem patefecit: neq; illi, occasione
 tantæ rei defuerunt, iam pridem in eam spem instructi
 ac parati. Ex ijs qui calamitatē eā euaserunt, quatuor
 Lusitani uenientū hostium impetum exceperunt. cæteri
 enim aut corporibus uulneratis erant inutiles, aut animis
 attonitis

attonitis nondum sui compotes erant. Mascarenæ cum octo militibus in subsidium uenit, Sacerdote Christi Crucifixi imaginem seu uexillum præferente: ac nunc singulos, nunc uniuersos magno clamore ad pugnam hortante eius auspicijs pugnarent, qui ut omnibus uitam daret, unus mori uoluit: cuius ductu nec de uictoria esse desperandum nec mortem timendam: eo itaque animo certarent, ut qui superessent certamini, ad præclaram se uictoriam reseruaturos putarent: qui caderent, aditum sibi ad immortalitatem per mortem factum crederent. Hæc aliaque pro loco ac tempore clamitans, accurrentibus undique, qui prope erant, pauci aduersus tantam multitudinem hostium pugnam aliquandiu sustinuerunt. Cæteri ex lapidibus ac materia turris prostratæ, murum in ruinis ducere incipiunt, ac terra iniecta uelut aggerem solidare: ac præter omnium expectationem ante noctem opus confectum est, omnibus in id unum conuersis: quod reliquam spem salutis in eo positam uiderent, si hunc aditum obstruxissent. prælium nox dimittit: hostes in castra reuersi, magna omnium indignatione quod iam uia, in arcem patefacta, tantus exercitus, cui quatuordecim milia recetium militum triduo ante accessisset tam paucos homines omnibus malis, quæ fert bellum confectos, loco depellere nequuerint. In hoc congressu ex Indico exercitu plus minus trecenti occisi: uulnerati octingenti. aliquot ex nostris inter muniendum ceciderunt: In quibus

Ioannes Chirurgus egregius: cuius mortem conspectiorē
 fecit Isabelis Maderæ uxoris constātia. Ea erat florē
 te adhuc ætate mater ex eo quatuor liberorum: ac sūma
 concordia cum viro ad eum usq; diē uixerat: cuius mortis
 cum spectatrix adesset, nō modo nō lachrymis & luctui
 se dedit, sed mulieres consolātes castigabat, & ad opus
 secum, ut redirēt iubebat. ferebant enim omnes materiam
 ad aggerem struendum, ac sibi & suis liberis, si quando
 usus posceret, eundem exitum optabāt, quo nullus possit
 esse præclarior. Ea nocte agger muro exæquatus est, gra
 dusq; facti. Hostibus quanq̃ toties depulsis, ex hac nostro
 rū calamitate animi aucti: & quoniā in primis cuniculis
 conatus illis tam fæliciter successerat: a hos in alias tur
 res perducere conantur. auxit eorum insolentiam per eos
 dem dies mare tempestatibus agitatū: quæ res omnem
 auxiliorum spē ante finem hyemis nostris ablatura uide
 batur. Igitur, omnibus iterum locis admota tormenta: ac
 maiore quam unquam antea ardore, ad oppugnationem
 reditum: eumq; aggerem in quo An. Passana præsidiū
 agitabat, demoliri conantur: murumq; aggeri iunctum tā
 ta ui feriunt, ut eius concussus sonitus nostris suspicionem
 fecerit fundamenta cuniculis tentari. hunc murū cum nul
 la ui labefactare possēt: magnā lignorum uim congerūt:
 ac struem pene muro adæquatam, supposito igni incē
 dunt: ac residente iam flāma, ut propius adiri posset, Si
 phonibus

phonibus aceto in saxa calentia immisso ea putrefaciūt. Inter hos conatus, quartodecimo augusti die, Antonius Monisius, & Gartia Roderic⁹ cognomēto Tauora, in parua uauicula cum paucis militibus appellunt: qui spe maioris propediem auxiliij omnium animos uehementer confirmarunt. Ex his enim intellectum est, Aluarum Castrum maximum natu filiorum prætoris, Franciscumq; Menesium cum quinquaginta nauibus, cum quibus paulo minus mille militum esset, a Goa soluisse, nec longius quadraginta millibus a Dio abesse, ad futurosq; ubi primū per tempestates liceret. se uero non sine maximo periculo ad arcem peruenisse, dies noctesq; egerendis aquis fatigatos: fluctibus enim assidue in nauiculam irrumpētibus unum inuētum esse remedium, ut omnes in unam partem uersi, eo nauem inclinarēt, dum exhauriretur. Interea dū deflagrat ignis: ne ab ulla parte cessaretur, cuniculus in Thomæam turrim, quam murus contingebat perducitur. sed cū in trāsuersos cuniculos incidissent aditus obsepiūt: ac iniecto puluere sulfureo, ignē inferūt: et ne turri deiecta ruinæ statim, ut antea factū est, munimentis obiectis obstruerentur: suos instructos propius continent, ut statim erumpere possent. Mascarenā ubi hostem paratum ad ignem inferendum uidet: suis signum dat, ut se recipiāt. Ibi hostium nimia festinatione, ancipiti periculo pene utraq; pars afflictā est: nam cum transuersum cuniculum opere

tumultuario male obturassent magna uis flammæ fumiq; ab ea parte erupit: omniaq; intra arcē ad instar noctis densis tenebris operuit: Spiritus per eam partem libere erumpens, minus ualide turrim commouit: cuius pars, quæ labefactata fuerat, exterius prolapsa, hostium trecētos, qui propius steterant ad erumpendū intenti, ruina sua oppressit: reliqui nihil eorum clade deterriti. quæ quisq; potest, in murum euadit: ac iam Thomæam turrim pene occupauerant: cum nostri, qui per tenebras cæci in pericula ruentes in murum ascenderant, iam rarecente fumo, hostes conspicati, sclopetis eos adoriuntur, ac supra ductos occidunt, reliquos deterrēt. Vna potissimū res Lusitanis fuit saluti, q̄ hostes paucitatem eorum ignorarent. nā cum uix centum & quinquaginta essent, qui arma ferre possent: omnes tamē idoneos locos præsidij tam commode dispositis tenebant, ut quocunq; irruptio tentata esset, alij alijs auxilium ferrent. ea res fecit, ut hostibus multitudinis speciē præberent. et quanquā rationem inire non poterant, unde tā scæua hyeme mari in nauigabili subsidium uenisset: uenisse tamen sibi persuadebant. Igitur quamquā arx multis locis diruta esset: et quæ adhuc stabant, tormentis labefactata mox ruitura uiderentur, oppugnatione, quam sæpe frustra tentauerant omissa, quæ supererant diruere statuūt: et quando aliter non possent, tectorū ruina præsidium opprimere. Paucis ergo dieb; sacrā ædē
quæ

quæ in arce cæteris altior extabat, magna ex parte diru-
erant: et fastigia ac tecta reliquarum ædiū deiecerant. Et
quatenus in corpora sæuire non poterant: in hæc impotē-
tiam suæ iræ ostendūt. Interea omnibus ad belli munera
intentis, serui tres genere Indi siue desperata salute præ-
sidiariorum, siue melioris fortunæ spem secuti: qua in mare
arx spectat, per anfractus rupis mutuo conatu se iuuan-
tes, in aquam delapsi ad suos pernatarunt. qui diligenter
interrogati, iureiurando affirmant, non plures sexaginta
militibus in arce supere sse, qui arma tractarent: cæteros
qui tot præliis supere ssent, ita uulneribus ac morbis esse
confectos, ut potius oneri sint, quam ullum momentū præ-
liantibus adferant. Illi, ut fert natura mortaliū, proni ad
ea credenda, quæ uehementer exoptabant: & qui scirēt
magnum Lusitanorum numerum uariis bellicis casibus pe-
rii sse, se mutuo exhortati, in ultimū laborē parati essent,
arcemq; dirutam ac propugnatoribus uacuam inuaderēt,
in Toomæ turrin impetum faciunt. cum ibi globum circi-
ter sexaginta militū offendi ssent, cætera propugnatori-
bus uacua rati, ab alia parte irrumpere conantur. cum
illinc quoq; non minoris cohortis occurso, cum magna stra-
ge repellerētur: in castra reuersi, iram ab re male gesta
collectā, in fugitiuos tanquā mendaces effundunt. Ad
opera quæ cæperant perficienda reuersi, murum igne &
aceto putrefactum multis in locis ferro perforant: per
ea fora-

ea foramina cōplures Indos, qui in arce seruiebant, scopetis uulnerant. hi enim ad radices muri in loco cauo, cui fossæ nomē erat, habitabant: uicosq; omnes adeo infestos fecerunt, ut nemo fere prodire in publicum, aut per arcē ministeria obire auderet. Aduersus id malum optimum Miscarēnæ uisum est, parietibus perforatis, ōnes aedes peruias facere: ut tecti in omnes partes commicare milites tuto possent. Profuit ea res præcipue aduersus globos ex stupa & gossipio puluere oppletos: qui in tecta ac uicos proiecti, cum magno terrore prouoluebantur, conceptum incendium late fundentes. Eodem tempore diuerso loco, ad Iac. turrin. magna contentione utriusq; partis certatum: dum nostri transuersis cuniculis Indorum cuniculos impediunt. Eo animaduerso, intersepto quod in medio erat spacio, Indi ignem subiiciunt: ac turrin. antea labefactatam ac iam pene nutantem magna ex parte diruunt. ea ruina sine dāno nostrorū, ac stantibus muris tota in fossam pcubuit: secūq; Camelū traxit: quo potiti hostes ab ea parte nostros uehemēter infestabāt: & admoto à nostris Camelo ipsi inuicē infestati. Erat uicina turri domus, quā cætera intactā ruina nudauerat. de ea occupāda acerrime pugnatū. Dū hostes, eius aditu, qui ad ipsos uersus erat. Lusitanos phibēt: tandē opere tumultuario, obiecto muro nostros excluderūt. multis utriq; uulneratis, nōnullis ex Indico exercitu interēptis, certamē dirēptū. Vice sīma
cūda

scđa Augusti die Ludouic⁹ Mello cognomēto Mēdo
 sa et paucis interiectis diebus Eduard⁹ Menesius Comi
 tis Feiræ fili⁹, & Georgius Menesius cū octodecī militi
 bus paruis scaphis appulerūt: classē q̃ Lusitanā nūtiāt
 nō lōge abesse. Hiquia recētius aduenerāt, ad Thomæ ā
 turrim, ubi plurimū laboris erat, missi. eius maiorē partē
 hostes a regione, quā cuniculis diruerāt, ingressi tenebāt
 quos Mascarēna recēti milite fret⁹, cōtinuo deiecit. Ad
 hūc tumultū signo dato, ōnes Indorū copiae ex urbe suis
 subsidio aduolant: ac per tres turres cōtinua ruina prostra
 tas, aut semidirutas uno tempore irrumpunt. Et quia uehe
 mens imber repente effusus usum tormētorum ademerat,
 certamen ad manus uenerat: hastisq̃ utrinq̃ pugnatum.
 multi ex nostris, sagittis sauciati: cuius teli usus Indis uul
 go est plurimus: quibus longo certamine fatigatis, ac iam
 se recipiētibus, imbre cessāte statim serenitas secuta est.
 Hanc occasionem nacti Christiani, ē maioribus tor
 mētis globos in confertos ordines iaculantur. Ea res late
 stragem edidit. Hæc sub occasum solis gesta, cū per sex
 horas continuas pugnatum esset. post ridie huius diei Io
 annes Taidæus, & Franciscus Gillus, qui duobus lem
 bis cū triginta militibus aduenerant: in arcem excipiūtur,
 nec iam fere dies ullus erat, quin noua auxilia uenirent:
 quæ eo maius quam pro numero gaudium nostris affere
 bant quanto propius ad interitiū uentum erat. Magnum
 etiam

etiam momentū delati cum his una nautæ attulerunt: quibus ad opera admotis, uetus miles a continuo labore non nihil recreabatur. Indis nostrorum pertinacia unā spē uictoriæ reliquam fecerat: si totam arcē funditus diruisset. Igitur uno tēpore, diuersis locis cuniculos facere aggressi, iam ad murū peruenerant, qui Passannæ præsidium sustinebat. is immisso igne, sua ruina turrim secum traxit, sine ulla nostrorum perniciē, qui superiorum dierum calamitatibus admoniti, se in tempore receperūt intra alterū murum: quem id, quod euenerat, metuentes, interius construxerant. & hostes uelut id ipsum fore rati, tormentis iam antea dispositis, ut nostros pro ruinis muri pugnatores de improviso adoriretur, ad primum ruinæ fragorem aduersus locum iam antea animo destinatum, magnum numerum ingentium globorum fundunt. Ab nostris uero adeo nusquam cessatum est, ut eo die præfectus ipse lapides & materiam muro struendo comportauerit. Illud miraculo propius uisum: quod inter tam uarios hostis conatus, nemo Lusitanorum eo die sauciatus fuerit. Hinc repulsi, ad Thomæam turrim occupandā animū adijciūt. Primum pauci inter ruinas obrepentes, latus quod in fossam uergit, muri casu patefactum, ingrediuntur. complures cum id successisse uiderent, secuti, lapides comportāti muros pluribus locis transversos ædificant: post quos tunc cū nostris, qui reliquā partē turris tenebant, æquo Marte pugna

pugnabant: donec Basiliscus in æde sacra, qua deiectis turribus nostri loco propugnaculi utebantur, in eos uersus, eorum munitiones deiecit. Vigesimo octauo Augusti die, Aluarus Castus, & Franciscus Menesius, cum parte classis portum ingrediuntur: ac trecentos & quinquaginta milites in arcem exponunt. Cætera classis uiginti quinque nauium, ut tempestatis retro Bassaimum unde uenerat. reiecta per totum deinde Septembrē modo singulæ, modo plures, obseruata mitiore tempestate Diū applicant. Hac manu recepta, ac per ea loca ubi plurimum erat periculi diuisa: & laxiore iam annona, nostri spe pleni, nō iā quomodo se tueantur, sed qualiter hostem offendant, consultant. Tres ergo Cameli locis idoneis per muros positi, ōnia circa adeo infesta hostibus fecerunt: ut nemo circa fossas prodire auderet. Inter eos utrinque spe, uiribusque satis sibi cōfidentes, Basiliscus ingens inter ruinas iacens certamem conciuuit. Hunc cū rotis in terrā demersis, & fragmētis murorū impeditis nostri ad se retrahere nequirēt: funes alligarūt, ne hostes eum ad se pertraherent. Hoc ergo tormento strenue defenso, & hostibus cū satis magna cæde pulsīs, qui nuper aduenerant, sermones primum serunt, iam non amplius in ruinis uelitandum, neque cæco Marte in subterraneis cuniculis inuicem eludere oportere: cū uero aciem struendā, clara luce in campū prodeundū, manūque apertā

Marte cū hoste conserēdā: has uere Lusitanas esse artes:
 sic hostem repellendum potius, quam expectandum dum
 magis fessus, quam fugatus sua sponte decedat. Hæc ut
 cuiq; minimum erat consilij, ita maximè laudare. Accē
 debat animos præterea æmulatio: ut si penes Mascarenā
 laus defensi præsidij esset, se perfecti belli gloriam latu
 ros. Et hostes cognito per exploratores prætoris aduēiu
 castra muro circumducto communierant aduersus repen
 tinas nostrorum incursiones: quorum numerum quotidie na
 uibus appellentibus augeri uidebant. Id nostri timoris in
 dicium interpretati, iam palam in Mascarenā probra
 iacere, ac per eum unum stare dicere, quo minus obsidio
 cum hostium clade solueretur: min. iri, si pugnae signum no
 lit dare, non de futurum in tam nobili iuuentute, quē seque
 rentur: aut si reliqui pari cunctatione eam laudem negli
 gant, se uel luteū præposituros ducem, cuius auspicijs rē
 gerant. Quid enim aliud Mascarenā esse quam unum
 hominem, cui multi adsint uirtute uel pares uel etiā fortas
 se superiores? Hanc eorum amētiā auxit pugna illa de
 basilisco, cuius supra meminimus: hoc uero flagitium esse,
 si timidi sumus hostis nō modo ad pugnam, sed ad prædā
 etiam se paret. Ita concitatis animis, ad ædes præfecti
 concurritur: quem ubi non compererunt domi, occultari
 rati, etiam ædibus minantur. Mascarenā hoc motu audi
 to, cū Aluaro Castro & Fran. Menesio deliberat: &

cum

cum omnibus tentatis remedijs, frustra tumultum sedare conaretur, consensu multitudinis uelut tempestate abreptus in posterum diem, qui primus erat Septēbris praeliū edicit: in arce præsidia relinquit, simul ne inter pugna custodijs nudatam hostis inuaderet, simul ut si quid aduersi quod uehemēter timebat, accidisset: facilius nostris receptus esset. Omnibus igitur ita ad pugnam animatis, paucis milites exhortatus, ne nimio pugnandi ardore, ac festinatione, uictoriā corrūperēt: ne ue ordines relinquerēt: in eo solo spē esse perrūpēdi aduersus tātā hostiū multitudinē, si cōferti pugna ineant. Hæc cū præmonuisset, Aluarus Castrus, Frāciscusq; Mene sius primi sub signis pgressi in murū euadūt: ac iam intra castra pugnabāt, Indis contra acriter se defendētibus. Qui secuti sunt cum murū opiniōe sua altiorē cōperissēt: re inopinata perculsi ibi hæserūt, id enim eos fefellerat, qđ herba, quæ ad radicē muri lætius excreuerat, ac humiliorem uideri ex arce prospiciētibus fecerat, pedibus ascendentiū proculcata, murū nudauit. hac eorū cunctatione hostes audaciores facti, cū multos sclopetis uulnerarēt, non nullos occiderent, pleriq; perterriti se inter berbas occultabāt. Hos Mascarena ueris probris increpās, ac domi sediciosos, in acie timidos, cōmilitonū proditores appellās, se sequi ac murū cōscēdere iubet. Igitur rursus cōglobati īpetu renouato murū superāt: ac p trāsuersos aggerū an fractus frustra